

Om Valfarterne til Kippinge før og efter Reformationen *).

Af **Holger Fr. Rørdam.**

Man læser jevnlig i Bladene Beretninger fra katholske Lande om, hvorledes der nu ét nu et andet Sted antages at være sket et Mirakel, og at Folk i tusendvis strømme til Stedet, i Haab om at opnaa aandelige eller legemlige Goder, som de mene, at der er bedre Udsigt for dem til at erhverve paa et saadant Sted end under de sædvanlige, daglige Omgivelser ved Kirkens almindelige Naademidler. Nogle Exempler fra den nyeste Tid kunne her anføres som Prøver paa den hele Art:

Den hellige Jomfru. Ikke langt fra Pressburg i Landsbyen Gairing gravede en Bonde en skjøn Dag i sin Mark tæt ved Floden March. Pludselig forekom det ham, at han saa den hellige Jomfru, der talte med ham. Da han kom hjem, fortalte han, hvad han havde oplevet, og nu fløj Efterretningen hurtigt rundt fra By til By og fandt overalt Tiltro. Hundreder af Mennesker vandrede hver Dag hen til det Sted, hvor Madonna havde vist sig, og det varede ikke længe, før troende Skarer fra Østerrig, Bøhmen og Mähren indfandt sig i store Masser. Saaledes aflagde den 24. September 1893 ikke mindre end 4000 Personer Besøg paa

*) Et Udtog af denne Afhandling meddeltes i et Foredrag paa det kirke- og kunsthistoriske Møde i Nykjøbing p. Falster den 29. Aug. 1893.

Stedet. Sognets Præst, der ikke fæstede Lid til Bondens Fortælling, søgte forgjæves at modarbejde Overtroen, men han opnaaede ikke Andet, end at Mængden truede ham paa Livet¹⁾.

Et Mirakel paa en Kirkegaard. I September 1874 døde i Heldergem et Par Mile fra Byen Alost i Belgien den derværende Sognepræst ved Navn Johann Baptist Maryer, som havde beklædt sit Embede i 44 Aar. For nogle Dage siden skulde der nu begravnes et Lig i det samme Gravsted, og Graveren stødte da paa den Kiste, der indeholdt de jordiske Løvninger af Præsten. Han gjorde nu den Opdagelse, at dennes Lig var aldeles ufortæret, ja, at det endog var blevet saa haardt som Sten, medens det præstelige Gewandt, han var begravet i, var blevet til Støv. Efterretningen om dette Fund udbredte sig med Lynets Hast mellem Landsbyens og Omegnens Beboere, og snart strømmede Tusinder af Mennesker til Heldergem for at se Underet. Efter hvad en af de Besøgende har meddelt i et Blad, laa Liget i en halvaaben Grav paa nogle Stænger. Det var saa haardt som Cement, og Lemmerne saa ud, som om de vare støbte af Metal. Alle Lig, der laa ved Siden af, vare forlængst hensmuldrede, men kun Præsten Maryers havde holdt sig. De Valfartende medbringe Rosenkranse og andre fromme Gjenstande og berøre Liget med disse, idet de samtidig tage noget Jord fra Graven hjem med sig. Biskop Stillemanns i Gent har raadet de Troende til at være meget forsigtige²⁾.

Intetsteds ere Valfarterne nu for Tiden bragte saaledes i System som i Frankrig, dette underlige Land, hvor det er, som om Helvedes Magter ere slupne løs, og hvor man celebrerer de lumpneste Forbrydere, som om de vare Samfundets Velgjørere, medens samtidig den devoteste Helgenkultus gaar i Svang, og hvor et stakkels hysterisk Pigebarns Hallucinationer give Anledning til, at Millioner

¹⁾ •Dagbladet• for 30. Sept. 1893.

²⁾ •Dagbladet• for 29. Sept. 1893.

af Mennesker sættes i den voldsomste religiøse Bevægelse. — Atter her tillade vi os at meddele, hvad der stod at læse i et af vore Blade i afvigte Aar.

Franske Pilgrimsfarter. Sommeren iaar, skriver vor Pariserkorrespondent, synes kun at skulle forøge de uhyre Dimensioner, hvortil de moderne Pilgrimsfarter rundt omkring i Frankrig efterhaanden ere naaede, og for hvis Betydning man ifjor pludselig fik Øjnene op under Besøget, som Zola aflagde i Lourdes for at tage Studier til sin nye Roman. Hans Bog, der antages at kunne være færdig til Udgivelse ved Vinterens Begyndelse, vil ganske sikkert vække den mest levende Bevægelse. Efter Lourdes ifjor kom Salpetrièreskolens forklarende Holdning til Miraklerne; efter Lourdes iaar vil ny Videnskab og gammel Tro sikkert mødes til endnu mere redegjørende Stævne, og Zola vil atter dennegang have det Held, at hans Bog falder som Indlæg i et af Dagen mest brændende Spørgsmaal.

En taalmodig Statistiker har regnet ud, at Antallet af de valfartende Besøgende til de Jomfru Maria specielt viede tolv hundrede og tre og halvtredsindstyve Kirker efterhaanden er løbet op til otte og tyve Millioner. Det vilde næsten være hele Landets samlede Befolkning, der gik paa Pilgrimsgang, hvis man ikke regnede med, at adskillige af disse Pilgrimme forrette deres Andagt ti, tolv Gange om Aaret. Men allerede som det er, er det et Tidens Tegn, der fortjener den allerstørste Paaagtelse.

Disse Tal godtgjør, at Lourdes ikke er noget isoleret Punkt paa det franske Territorium eller noget isoleret Fænomen i Landets moderne Liv. Der er, foruden det, talrige Helligdomme rundt omkring i Provinserne, der ogsaa spiller deres meget store Rolle. Men naturligvis er Lourdes Pilgrimsfærdenes Paris, og det har været det iaar som altid.

Oprindelsen til dette mægtige Værk var beskeden. Efter Krigen dannede der sig en Forening af fromme Personer, som under Titelen Notre-Dame-du-Salut foranstaltede en Valfart til Salette, der allerede var i Skuddet. Jernbaneselskaberne, der ikke stolede paa Sagens Fremgang, forlangte

en Kaution paa 38,000 Francs, hvilken man var lige ved ikke at kunne finde. Man gjorde Regning paa tre, fire hundrede Pilgrimme. Men de bleve otte Tusind, da det kom til Stykket. Man indsaa da strax, at Værket behøvede en Organisation, et Hierarki. Aaret 1873 fik Navnet Valfarternes Aar, og i nogle Maaneder førte Notre-Dame du Salut hundrede Tusind Pilgrimme til Chartres, til Pontmani, Rocamadour, Sainte-Anne, Poitiers, Tours og Lourdes. Augustinermunkene, der havde den øverste Ledelse, opnaaede i 1886 at faa sig tilforordnet en beskyttende Kardinal, og de tilstaar ifjor at have befordret et saa stort Antal Pilgrimme til Lourdes, at de have indkasseret et Beløb af over tre Millioner.

Unge Mennesker af den fornemme Verden, udgaaede fra de religiøse Skoler, have gjort sig til Ambulancevogtere ved Transporten af de Syge; det er en regulært ordnet Armé, der har sine Chefer fra General til Korporal. Assomptionsnonnerne have det Hverv at assistere ved de umaadelige vandrende Hospitaler, der glide paa Jernbaneskinnerne, og de finde Bistand mellem Damerne af den eleganteste Verden, der for en Gangs Skyld rejse fire og tyve Timer i Jernbane uden Ophold, paa tredie Klasses Træbænke. Alle ere paa tredie Klasse; det er en af Nationalpilgrimsfartens Regler.

En Komite paa syv parisiske Læger under Præsidium af en Hospitalsoverlæge ledsager Togene. De medicinske Certifikater blive udstedte før Afrejsen, og en anden Komite i Lourdes undersøger Patienterne ved Ankomsten. Ligeledes er Notre-Dame du Salut altfor moderne i sin Organisation til ikke at have en Avis. Bladet, der redigeres af Abbed Boilly, hedder „Pilgrimmen“. Det har over to hundrede Tusinde Læsere og offentliggjør uophørligt Subskriptionslister. Hele Aaret rundt arbejdes der iøvrigt paa at samle de betydelige Summer, som maa ofres paa de Syges Pilgrimsrejser. Almisserne variere mellem en Sou og hundrede Tusind Francs. Det sker ikke sjældent, at der bliver sendt anonyme Tusindfrancssedler, og ofte ere de simpelthen i en ikke rekommanderet Konvolut, overladte til Postens Valfarter.

Naar der gives en Sum af halvtredsindstyve Francs af en enkelt Person, faar han Ret til en Syg, det vil sige, han bliver Protektor for, Fører og Vogter af en Syg under hele Rejsen. Kun er der at bemærke, at ingensomhelst Sum giver Ret til at vælge sin særlige Patient, man maa finde sig i at modtage den, Direktøren anviser. De i Lourdes opførte Bygninger, Domkirken indbefattet, har kostet tyve Millioner Francs, og man forsikrer, at Notre-Dame du Salut har en ikke mindre Sum i Reserve. Alligevel andrage de Peterspenge, der aarlig sendes til Rom, en meget betydelig Sum. Augustinermunkene, der ere i Spidsen for Værket, udgive et Tidsskrift under Navnet *Les annales de Lourdes*, der gaar Verden rundt og tæller over otte hundrede Tusind Læsere. I dette Blad ere samtlige Mirakler opregnede og fortalte med alle tilhørende Detailler, efter at der har fundet en Kontrol Sted, til hvilken Lægfolk og Læger have Adgang. „Lourdes Annaler“ indregistrerer kun de ekstraordinære Fænomener, efter at de ere blevne verificerede i Løbet af flere Maaneder. Selv Zolas Attest tog man med for ikke at miste det Præg af Modernitet, som man sætter saa stor Pris paa.

Det vil med saadanne Tal og Fakta for Øje forstaaes, at de franske Valfarter til Jomfru Marias vidundergjørende Helligdomme mere og mere ere blevne en Faktor, med hvilken man ikke kan undgaa at regne. Naar Thiers under Slutningen af sit Liv sagde, at „Pilgrimsfarterne ikke længer hørte franske Sæder til“, bedrog han sig, som da han paa et tidligere Tidspunkt forsikrede, at Jernbanerne aldrig vilde komme til at gaa længere end til St. Germain¹⁾.

Naar sligt kan foregaa den Dag idag i det overkultiverede Frankrig, vil man ikke undre sig over, at der i gamle Dage, om end under beskednere Forhold, kunde finde noget lignende Sted i vort Fædreland. Vi skulle her meddele nogle Efterretninger om et af de mest besøgte Valfartsteder indenfor Danmarks Grændser, Kippinge Kirke paa Falster med »det hellige Sakrament« og

¹⁾ •Dagbladet• for 26. August 1893.

Kilden derhos, som gjennem Aarhundreder er besøgt af utalte Tusinder. Hvor mange af de besøgende, der have fundet Helsebod, skulle vi selvfølgelig lade være usagt; men at der har været mange, som have ment sig hjulpne, kan jo ikke betvivles..

Kippinge ligger i den nordvestlige Del af Falster. Landevejen fra Færgestedet Gaabense til Øens vigtigste By, Nykjøbing, gik i ældre Tid tæt forbi Kirken, der laa ved et Nor, som nu er udtørret. Naar det »Mirakel« er sket, der i det mindste henimod Middelalderens Slutning gav Kirken en saa overordentlig Tiltrækning, kunde vi ikke sige. I det oldnordiske Museum findes en smuk Alterkalk fra Kippinge. Paa Knappen staar: *Jhesus*, og paa Foden: *O sancte Dominice ora pro me* — samt et kronet *O*, der antages at betegne Kong Oluf, Dronning Margretes Søn¹). Det kunde da maaske formodes, at denne Kalk har været en Votivgave fra den unge Konge, skjænket i Anledning af et Besøg ved Helligdommen i Kippinge. Men for øvrigt er det først langt senere, at bestemte Efterretninger møde os, om hvad det egentlig var, der gav »det hellige Sakrament« i Kippinge sin ejendommelige Tiltrækning.

Niels Hemmingsen er vistnok den første, der paa Prent omtaler Sagen nærmere. I sine Katekismusspørgsmaal fra 1560 siger han nemlig i Afsnittet om den hellige Nadvere: Nogle Tyve, som i Kippinge paa Falster havde stjaalet Messebrødet med tilhørende Sølvæske, sank i Jorden lige til Knæerne, og endnu ses Sporene deraf. Muren gik ogsaa i Stykker, da de steg over den. Dette skete ved Djævelens Kunstgreb²).

¹) Kirkehist. Saml. II, 25. Ny Kirkehist. Saml. I, 200.

²) Hemmingius, Catechismi Quæstiones, 1560. Bl. X. 1. Paa Spørgsmaalet: »An multa sunt miracula ædita, quæ aliud [de coena Domini] uidentur docere«, svares: »Miracula ista non sunt verè miracula, sed tantum quædam præstigæ sathanæ, quibus errorem idolatricum conatur confirmare. Emanauit, ut dicunt, sanguis de pane a iudæis cultro vulnerato. In pago Falstriæ Kypinga fures, qui panem istum cum suo argenteo ergastulo

Arild Hvittfeldt henfører denne Begivenhed, uvist med hvad Ret, til Kong Hans's Tid og knytter den sammen med Beretningen om et »Mirakel med Sacramentet i Sternberg« (i Meklenborg), en formentlig Helligdom, der, ligesom »det hellige Blod« i Wilsnack (i Mark-Brandenburg), var Gjenstand for en saa overtroisk Veneration (ogsaa af besøgende her fra Landet), at den selv hos mere klartskuende Katholiker maatte vække vel grundet Forargelse over Menigmands store Lettroenhed og Præsternes Udnyttelse deraf til at sammenskrabe store Pengesummer, der dels kom Kirken, dels dem selv til Gode¹⁾.

Da det ikke er alle og enhver, der har Hvittfeldts Krønike ved Haanden, skulle vi hidsætte hele hans Meddelelse. (Fol. Udg. S. 1007):

»Dette Aar (1492) bleffve brendt til Sterneberg fem oc tive Jøder, som hafde stucket oc hugget nogle Hostier, som brugis udi Sacramentet; en, heed Eleazarus, undkom

furati sunt, in terram sacrilegio commisso ad genua usque demersi sunt, et etiamnum vestigia apparent. Murus quoque transeuntibus est fractus. Hæc fuerunt diaboli quædam artificia, de quibus Spiritus Dei prædixit in Paulo: Quia non credunt veritati, dabit Deus illis efficacem errorem, ut credant mendatio (etc.).

¹⁾ Den gamle Jacobus de Erfordia skriver i sin »Liber de erroribus et moribus Christianorum« (Lub. 1488) følgende: »Insuper nec nisi falsissime negatur, grandia idolatriæ crimina committi a Christianis in concursibus ad loca occulta æstimata sacra; quæ vulgi ineruditi et fatui atque clericorum insatiabilis cupiditatis adinventio sibi instituit ex parvis seu nullis experimentiis, fama fatuorum quorundam hoc proclamante, ut aliquid divinum et sanctum ibi fore credatur. Sicque populus stultus et insipiens, nullo ductu rationis, nec legitimo examine præmisso, adorant, venerantur, coluntque, quod ignorant: offerunt oblationes, signaque suspendunt in evidentiam falsitatis (etc.). Nec admittere volunt, ut res examinetur per sapientes, timentes, ne spes quæstus eorum depereat. Ut manifeste patet in Wilsnack, ubi, propter quæstum, putatum sacramentum cruore tinctum (etc.). Jfr. Chronica Slavorum Helmoldi et Abberti, ed Bangert, Lub. 1659, p. 264.

med to Hostier, dem saalde hand en Misdedere, skaar hannem Ryggen op, sette hannem dem der ind; der Misdederen kom uden for Sverin, kunde hand icke komme aff it sted, alle Klocker i Byen begynte aff sig selff at ringe, oc Manden med Hostierne er indført udi Process til Byen; begge Hostier bleffve hannem tagen aff Liffvet, oc til Sverin udi Kircken for Helligdom forvaret. Peter Dene, en Prest, som haffde saalt Jøderne samme Hostier, hand bleff degraderit til Rostock, siden med gloende Tænger ruckt oc brendt¹⁾. Huilcket Mirackel uden al tvivl aff Offvertro skeede, at fordi de icke vilde tro Sandhed, at Gud sad udi Himmelen, oc ligevel kunde giffve dennem sit Kiød oc Blod at æde oc dricke, skulde de aff Vildfarelsens Aand heden føris at tro, hans Legeme udi Brød oc Vjn være forvandlet, oc sad udi Hostien uden brug, aff huilken Offvertro udi fordum tid fast alle saadanne Mirackler om Sacramentet til Kippinge oc andensteds ere skeede, meenlig aff en løgnactig Aand, som Mennisker for saadan deris Offvertro ville forfare, som Troen udi de wsynlige Tingist meget kand sig indbilde oc udrette, huor til sig den onde Aand forføger, som saadanne Mirackler baade til S. Seffrin i Rye, vor Frue til Bistrup, oc andre saadanne formeente hellige Steder, haffve vercket oc udret; tør end oc vel sige, at nogen Sort Kaanst oc Magia haffver medløbet, som der sigis om det Sacramente til Kippingen, som skeede udi Kong Hansis tid, at en Præst gjorde det med Besvering, at Tyffven icke kunde vjdere komme aff Kippinge Kirke med Sacramentet, uden at hand sanck neder til Knæene, baade paa Kirkegaarden, paa Muren oc udi Strandbredden, huor hand skilde sig der ved.«

Saa vidt Hvitfeldt. I det følgende skal der meddeles flere Traditioner, der, med mindre Variationer, i Hovedsagen

¹⁾ Pontoppidan har i sine Ann. eccl. Dan. III, 705 angivet Hvitfeldts Kilde til ovenstaaende, nemlig Lindenberg, Chron. Rostoch. Lib. VIII, Cap. 14, Pag. 193.

gaa ud paa det samme, nemlig at Underet bestod deri, at Tyven ikke kunde slippe bort med »det hellige Sakrament« (den indviiede Hostie). Ellers plejer den til »Sakramentet« knyttede Overtro gjerne at gaa ud paa, at der ved en eller anden Lejlighed har vist sig noget, der saa' ud som en Bloddraabe, paa Brødet, et Fænomen, der, som bekjendt, kan have en noget naturlig Aarsag, men som altid i den katholske Tid betragtedes som et stort Mirakel, og har givet Anledning til, at Kirker, der tidligere vare ganske uønsede, nu gennem Aarhundreder bleve Gjenstand for Tusinders Valfarter. Hos os er især bekjendt »det hellige Blod i Bistrup« (ved Roskilde). Her var tidligere en Kirke, hvor der i Aaret 1402 skulde være dryppet Blod fra et Kors, hvorfor Kirken blev Gjenstand for en saa stor Søgning af »galne og syge Mennesker«, at man efter Reformationen fandt det fornøden at nedbryde den¹⁾.

Mærkeligt nok har der indtil den nyeste Tid levet et Sagn i Folkemunde, der tyder paa, af man ogsaa til Kippinge Kirke har søgt at knytte det sædvanlige Blodmirakel, maaske fordi det antoges at yde en stærkere Tiltrækning end de Spor, den uheldige Tyv havde efterladt sig. En paalidelig Mand, der læste det Referat, nogle Blade indeholdt om mit Foredrag ved det kirkehistoriske Møde i Nykjøbing p. F. i afvigte Aar, fortalte mig i den Anledning følgende: »Jeg er født i Mern Sogn mellem Præstø og Vordingborg, og i min Barndom (1840—50) levede der sammesteds en Sognefoged ved Navn Peder Henningsen i Taageby; han var den Gang allerede en gammel Mand, men han huskede godt og fortalte mange Historier fra Fortiden, som jeg lyttede til med spændt Opmærksomhed. Blandt andet havde han følgende Fortælling om »den talende Fugl«.

»Det skete en Gang, at en Spotter kom til Alters i »Kivinge« Kirke. Da han gik ud af Kirken, spyttede han

¹⁾ Danske Mag. 3. R. III, 221.

Brødet ud, idet han paastod, at det ikke var vor Herres Legeme, men blot Bagværk fra en Bager. Men da samme Mand næste Gang kom til Alters, skete det, medens Præsten stod for Alteret og messede, at der fløj en straalende Fugl ind i Kirken og satte sig paa Alterbordet, hvorpaa den oplod sit Næb og forsikrede, at hvad Præsten havde i sin Haand, var vor Herres Legeme, og til Tegn derpaa skulde der vise sig Blod paa Messebrødet, og en Kilde skulde udspringe udenfor Kirken. Begge Dele skete, og samme Kilde havde lægende Kraft, naar man besøgte den S. Hans Aften.«

»Endvidere fortalte Peder Henningsen, at han i sin Ungdom selv havde været en S. Hans Aften ved »Kivinge« Kilde og der set syge og svage Mennesker i hundredevis, der søgte Lægedom ved Kilden.«

Hvorledes det nu end forholdor sig med dette Sagn, saa meget er vist, at Kippinge Kirke i Tiden henimod Reformationen var Gjenstand for en overordentlig stærk Søgning, særlig ved S. Hans Dags Tid, og at rige Gaver strømmede ind i Blokken fra besøgende, som vel vidste, at det ikke kunde nytte at komme tomhændede, om de skulde have Haab om at faa noget Udbytte af deres Rejse.

En Mand, der havde haft Lejlighed til at se Kippinge-Forholdene paa nært Hold, og som for mere end 200 Aar siden gjorde dem til Gjenstand for ret grundig Overvejelse, indleder en Afhandling derom med følgende Ord: »Institutus est olim ad templum hoc Kippingensium confluxus hominum anniversarius propter indulgentias, quæ illic venales in Papatu prostabant pleniores et uberiores, quam alibi, forsan ob locum, qvem sanatio qvædam extraordinaria, qvæ multis illic obtigit, et vestigia qvædam in Coemiteriis adhuc circa templum idem conspicua, qvæ sacrilegum qvendam hujusce templi violatorem prodidisse feruntur, inclytum reddidere¹⁾.«

¹⁾ Ol. And. Smid, De sanatione extraord. quæ fit in templo Kipping. (1674). Mnskr.

Her peges vistnok med Rette paa det rigelige Aflad, de besøgende i Kippinge havde at forvente, som en Hovedgrund til, at Stedet fik saa megen Tiltrækning; thi Sakramenttyvens Spor synes dog nærmest at være et Corollarium, »ein Schauessen« ovenpaa mere substantielle Retter. Kirkehistorikeren E. Pontoppidan siger meget rigtig om det Bevis, der udledtes af Tyvens Spor: »Dieser Beweis kommt elend heraus, weil die Pfaffen viel grössere Mirackel a posteriore zu verrichten, als Löcher in den Steinen zu machen, fähig sind¹⁾«.

Nok er det imidlertid, at der i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede kom store Penge ind i Kippinge Kirkes Blok og paa dens Alter. Men samtidig var der en Konge, som havde god Brug for Penge, og som ikke undlod at tømme Bøssen, naar han kunde formode, at den trængte til Udluftning. Det var Christiern II. Fra hans Tid have vi en Række Breve, der give interessante Indblik i, hvor rig en Skat der Aar for Aar ophobedes i Kippinge Kirke, og samtidig tillige viser, hvor overordentlig stor Tilstrømningen maa have været, og det ikke blot fra Falster og Laaland, men ogsaa fra Landets fjernere Egne, ja sikkert ogsaa fra Udlandet.

Det første Brev, vedrørende Kippinge, som vi have fundet, er en Skrivelse af 1. Juli 1516 fra Kongen til den bekendte Hr. Oluf Holgersen (Ulfstand), Lensmand paa Nykjøbing Slot, hvorved denne underrettes om, at Guldsmeden Kuntze i Kjøbenhavn havde forfærdiget en Monstrans til S. Andreæ Kirke eller Kapel paa Vordingborg Slot; men da dette ikke formaaede at betale ham Arbejdsløn og Udlæg, skulde hans tilgodehavende betales ham af Kippinge Kirkes Midler, mod at denne beholdt Monstransen i Pant, indtil den kunde blive indløst af S. Andreæ Kirke paa Vordingborg²⁾.

¹⁾ Pontoppidan, Ann. eccl. Dan. II, 705.

²⁾ Se Tillæg, Nr. 1.

Der efter følger en Overenskomst af 13. September 1516 mellem ovennævnte Hr. Oluf Holgersen og Præsten Hemming Andersen, hvorved den sidstnævnte mod en Aarsløn af 150 Mark forpligter sig til selv at gjøre Tjeneste i Kippinge Kirke og at holde tvende gode Præstemænd og tvende Degne til Hjælp til Udførelse af den daglige Gudstjeneste i Kirken, som nærmere bestemmes i Kontrakten¹⁾. Den Omstændighed, at der behøvedes saa stort et Apparat af Præster og Degne ved en Landsbykirke, viser noksom, hvor stor Betydning der tillagdes samme; ikke at tale om, at den daglige Messelæsning (om Prædiken er der ikke Tale) tyder paa et langt stadigere og talrigere Kirkebesøg, end det lille Sogns egne Beboere kunde afgive.

Da det senere viste sig, at Lensmanden var meget sendrægtig med at betale Hr. Hemming Andersen den betingede Løn, maatte Christiern II den 10. Juli 1517 fra Kallundborg Slot tilskrive Hr. Oluf Holgersen om med det allerførste at yde Præsten hans tilgodehavende²⁾. At det er sket, erfares af en Kvittering, Hr. Hemming Andersen har udstedt 1517 (men uden nærmere Angivelse af Dagen). Her kalder han sig »vor naadigste Herres, Kong Christierns Kapellan paa Kallundborg³⁾«. Hans Tjeneste i Kippinge har altsaa vistnok været til Ende ved Michelsdag 1517, indtil hvilken Tid han i sit første Brev havde lovet at tjene der.

Til Aaret 1517 maa den Efterretning henføres, som haves, at den pavelige Legat og Afladshandler Arcimbold besøgte Kippinge for ogsaa her at gjøre Forretning med sine Afladsbreve. Som en klog Handelsmand søgte han hen, hvor det bedste Marked var. — I en utrykt »Oratio Jubilæa de Reformatione in Dania«, holdt, som det synes,

¹⁾ Se Tillæg, Nr. 2.

²⁾ Se Tillæg, Nr. 3.

³⁾ Zwergius, Sjæl. Cleresi, S. 415 f. Ny kirkehist. Saml., V. 161.

1692 i Odense, findes følgende, der formentlig fortjener at meddeles i Originalsproget, skjønt vi ikke kunne paa-tage os noget Ansvar for Efterretningernes Rigtighed¹).

In Falstria tempore Regis Christiani 2di Arcemboldus Nuncius pontificius (cujus partes in Germania implevit Tetzelius) penes templum Kippinge fallacium indulgentiarum merces populo explicuit. Celebris erat in Septentrione hic locus, quod visa ibi olim fuerit hostia falaciter exsudasse sangvinem, quo fictitio miraculo rudi imposuerunt plebeculæ histriones missatici, largas delictorum indulgentias et miraculosas morborum omnium curationes promittentes omnibus et singulis, qui hostiam hanc sive sacramentum, ut vocabant, singulari veneratione adorarent, et pro facultate pecuniam in communem templi et pauperum usum conferrent, loculos interea cum Juda Ischariote gestantibus sanctissimi patris Pontificis sanctis furibus. Hinc factum, ut magna sed cæca devotione templum hoc quotannis frequentaretur, confluentibus undique tam exteris quam indigenis, qui vel peccatorum veniam, vel sanitatis recuperationem expetebant; nec exolevit adhuc mos gentibus inveteratus, quin pro sanitate recipienda certam templo isti pecuniam devoveat, æquitate religiosæ intentionis adhuc plane confisa. Hoc igitur opportunum indulgentiis forum nactus Arcemboldus publicas impudentissime animarum nundinas instituit, inque rei memoriam die 10 Augusti, qui incolis Nicopiensibus in Falstria nundinalis, ab indulgentiis hodieque cognominatur (vernacule Aflads Marked). Illo vaframento Arcemboldus ex Dania et Svecia viginti millia Ducatorum corrasit, vel ut Maimburgius, ipse Pontificius, calculum ponit, decies centena millium florenorum.

Af dette Stykkes Indhold skulle vi fremhæve, at Kippinge Kirkes Helligdom her, ligesom i det tidligere meddelte

¹) Stykket findes i Kgl. Bibl., Kallske Saml. 473, 4°, i Chr. Brandts Udtog af Talen, hvis Forfatter vi ikke med Vished kunne angive, Det ligger nærmest at tænke paa den lærde Thomas Broder Bircherod, Professor ved Odense Gymnasium 1691—1731.

Sagn, udledes fra et Blodmirakel med Hostien, og at der siges, at Arcimbolds Besøg gav Anledning til et Afladsmarked, der siden holdtes i Nykjøbing¹⁾ hvert Aar den 10. August (S. Laurentii Dag) og endnu paa Forfatterens Tid havde bevaret det gamle Navn, ligesom man jo ogsaa fra andre Steder veed, at Afladsuddelingen var knyttet til Markeder, eller, om man vil, Markedet til Afladen²⁾. Vi have endnu kjendt Levninger deraf i de saakaldte Kilde-marker, der holdtes (og mulig endnu holdes) enkelte Steder, hvor der fra gammel Tid fandt Kildebesøg Sted S. Hans Aften.

Vi omtalte ovenfor de stærke Greb i Kippinge Kirkes Blok, som Christiern II tillod sig. Disse toge, som det synes, først ret deres Begyndelse 1518, da Krigen med Sverig havde bragt Kongen i den største Pengeforlegenhed. Den 15. Juni udsteder han saaledes fra Kjøbenhavns Slot en Tilstaaelse for, at han til eget og Rigets Behov har modtaget de Penge, »som det hellige Sakramente i Kippinge tilhørendes ere« og nu staa under Bispen af Fyns (Jens Andersen Beldenaks) og nogle andre gode Mænds Gjemme. Summen beløb sig til henved halvandet tusinde danske Mark. Men en Del af dem bestod af allehaande fremmed Mønt og forskellige Guldsager³⁾. At Kongen lovede at tilbagebetale Summen, var en ret vel lydende Formular, der dog sikkert var og blev betydningsløs.

Samme Dag, som Christiern II udstedte denne Tilstaaelse, skrev han til Hr. Oluf Holgersen og bad ham baade om et privat Laan paa 100 Mark, og desuden om at han vilde overantvorde Kongens Sekretær, Mester Hans Wenck, der overbragte Brevet, »saa meget Guld, Sølv og

¹⁾ Af en anden Kilde, Ole Andersen Smidts utrykte Afhandling om Valfarterne til Kippinge (Thottske Saml. 1435, 4°), erfares, at det var i Christiern IV's Tid at »Afladsmarkedet« forlagdes fra Kippinge til Nykjøbing.

²⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. II, 782.

³⁾ Se Tillæg, Nr. 4.

Penge, som Du har paa Sakramentets Vegne, og Sakramentet tilhører¹⁾«.

Kongen regnede vel paa, at S. Hans Dag var nær forestaaende, saa der var Udsigt til, at den nys tømte Blok atter kunde blive fyldt, en Beregning, som heller ikke slog fejl, som det fremgaar af den Tilstaaelse, ovennævnte Mester Hans Wenck den 30. Juni s. A. udstedte fra Engelsing, et Slot, som den Gang knejsede fra den lave Holm ved Indsejlingen til Nakskov Fjord, og hvorafr man endnu ser nogle Ruiner, naar man sejler forbi. Denne Tilstaaelse er mærkelig; thi da vi vide, at Blokken var tømt umiddelbart før S. Hans Dag, kunne vi slutte, at den store Sum M. Hans Wenck kort efter denne Termin paa Kongens Vegne modtog af Biskop Jens Andersen og Hr. Oluf Holgersen fra »Sakramentet i Kippinge Kirke«, har været netop det Offer, som indkom ved S. Hansdag 1518, formodentlig dog med Fradrag af Betalingen til Præster og Degne, som fungerede ved Kirken, og hvis travle Virksomhed naturligvis særlig udfoldedes paa Tider, hvor store Menneskemasser samledes i og ved Kirken. — Tilstaaelsen lyder, som følger, efter Originalen i Rigsarkivet:

Jeg mesther Hanss Wencke, waar kiærste naadige herris scriffuere, kennis mig meth thenne myn eghen handscrifft athaffue anammet och vpbaaridt thiill waar kiærste naadige herris behoff efftir werduge fadirs her Jenss Anderssøn biscop aff Fyens befallinge aff welbyrdig man her Oluff Holgerssøn, ridder, noghit guld, sølff och penninge, som han i ghømme och foruaringe haffde aff sacramentene i Kippinge kircke, som er først atthen och tiwge Hørniske guldene, tw hwn drede och ny Rinske guldene, sexten postelatiske guldene, ny och tryssindztiuge lødig marck sølff tw lodh och eth qwintin i skeder, bratzer, tegn och møghen andhen gerningh, jtem otthe hwn drede

¹⁾ Se Tillæg, Nr. 5.

och otthe och tryssindztiuge marck Danske, jtem half-florthende lodh guld, som er brødhit i nobele guld, ducate guld, læth guld och andhit fremmit guld, jtem halff andhen lødigh marck och tw lodh sølff vdi Skrickenberger och andre myntede sølff penninge, sammeledis sex lødig marck reth paiiement i Stæder penninge och møghen andhen wbekent mynt; och beplichter ieg migh ath fly for^{ne} her Oluff Holgerssøn, ridder, ythermere waar naadigiste herris foruaringhe paa for^{ne} guld, sølff och penninge met hanss naadis breff och segell. Giffuit paa Engelburge andhen dagen nest efftir Sanctorum Petri et Pauli apostolorum dag, aar etc. mdxviij.

Jta est, ego Johannes Wenck,
qui supra manu propria.

I de følgende Aar har Christiern II vel ogsaa øst af den rige Kilde, han havde fundet i Kippinge. Herom savne vi dog nærmere Efterretninger. Men umiddelbart før sin Flugt her fra Landet gjorde han det sidste og ingenlunde mindst indbringende Greb i den tilsyneladende udtømmelige Blok. Onsdagen efter Søndag Oculi 1523 gav han nemlig Hr. Oluf Holgersen og Mattis Skriver Kvittering for følgende Penge, han havde »laant« fra »det hellige Sakramente i Kippinge«, og som han lovede, at han eller hans Efterfølgere skulde betale igjen, »Stedet uden Skade«: 120 rinske Gylden, 2 stemplede rinske Gylden, $\frac{1}{2}$ Kong Hanses Gylden, 8 Emike-Gylden, 6 Engelotter, 6 Hamborger-Gylden, 3 ungarske Gylden, 1 fransk Krone, 6 Postolatis Gylden, 25 Hørniske Gylden, 11 Lod 1 Kvintin i brudt rinsk Guld, $121\frac{1}{2}$ Lødemark, 2 Lod Sølv, $6\frac{1}{2}$ Gylden i lybske Penge, 18 lybske Skillinger i Blafferter, 37 Mark Grosser, 2 Gylden 1 Ort i meklenborgske Penge, 8 Mark danske i svensk Mønt, 1510 Mark Klippepenge, 2345 Mark i danske Hvider, 481 Mark Smaapenge¹⁾.

¹⁾ Suhms Saml. II, 2, 89.

Som man ser, er her Enkens Skjærv og Rigmandens Guldstykker. Men hvor mange Mennesker maa ikke have ydet deres Bidrag, for at Summen kunde blive saa stor! De mange udenlandske Mønter tyde paa Besøg af fremmede, selv om det skal indrømmes, at de fleste af disse fremmede Mønter den Gang ogsaa brugtes Mand og Mand imellem her i Landet.

Efter Christiern II's Bortgang høre vi ikke mere om Kongernes »Laan« hos »Sakramentet« i Kippinge; men saa var der andre, der benyttede denne »ikke mere usædvanlige« Vej til Penge, dog ikke med slet saa god Udsigt til at slippe for at betale. Saaledes vide vi, at Biskop Jens Andersen (Beldenak) 1527 laante 19 lødige Mark Sølv, og Aaret efter 600 Mark i Søslinger, af Kippinge Kirkes »Forstandere«, Mester Jep og Hr. Laurits Wringel. Han fik aldrig Pengene betalte tilbage; men 20 Aar efter dømtes hans Arvinger i andet Led til at erstatte, hvad Biskoppen havde laant¹⁾.

I Aaret 1530 laante Arild Hvitfeldts Farmoder, Fru Barbara Eriksdatter (Blaa) til Berith (Berritsgaard), 200 Mark danske af »det værdige Sakrament« i Kippinge, med Forpligtelse til aarlig at afbetale 20 Mark, indtil Gjælden var betalt²⁾. Et saadant Gjælds-brev passede efter vore Begreber bedre for en Husmand end for en Herremands Frue. Dog maa det jo erindres, at Penge den Gang havde større Værdi end nu. Men alligevel tyder Gjælds-brevet paa, at Fru Barbara har siddet i smaa Omstændigheder.

Den Gang Fruen fra Berritsgaard drog til Kippinge for at laane Penge, var Reformationen alt i fuld Gang, og den kunde ikke være gunstig for Overtroen, som havde fundet sit Udtryk i det stærke Pilgrimsløb til Kippinge og andre lignende Steder. Hans Tavsens havde allerede 1528 sendt en hvas Pil ud mod Valfartsstederne, naar han siger:

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. VI, 263 f.

²⁾ Se Tillæg Nr. 6. Om Fru Barbara Eriksdatter se Hist. Tidsskr. II, 126. 174.

»I løb og strygede fra øster indtil vester, fra norden indtil sønder, og bleve dog lige vise, funde ikke det, som I ledte efter. Er det ej saa? Løb I ej fra Rom indtil S. Jacob (S. Jago di Compostella), fra S. Jacob til Stjernebjerg (i Meklenborg), derfra indtil Kippinge, fra Kippinge indtil Rye, fra Rye indtil Aabenraa, fra Figentræet til Pætræet, fra Pætræet til Æbletræet; I løb hid, I løb did, og funde dog ikke eders Sjæles rette Føde¹⁾.«

Men der hørte mere til for at gjøre det af med gammel Vane og gammel Overtro. I Virkeligheden gik Kippinge temmelig uskadt gennem Reformationens Skjærsgeld. Men nogle Ændringer maatte nødvendig til, for at Valfarterne i ikke alt for høj Grad skulde paadrage sig de kirkelige Myndigheders Opmærksomhed. I et Skrift fra 1554 omtaler Peder Palladius, at »Afgudsdyrkelsen« i Kippinge og Bistrup nu var afskaffet²⁾. Men omtrent ved samme Tid nævner Herman Weigere, i sit bekjendte Digt »Reineke Foss«, Kippinge, S. Søren i Rye og S. Oluf i Lunckend (i Skaane) som Steder, hvorom der »digtedes Æventyr og Mirakel«. Begge Dele kunde med en vis Ret siges. Tilbedelsen af »det hellige Sakrament«, der jo paa det nøjeste hang sammen med den romerske Transsubstantiationslære, maatte jo nødvendig til Side, hvor Reformationens Lys trængte igjennem; derimod synes man

¹⁾ Smaaskrifter af Hans Tavsén, udg. af H. F. Rørdam, S. 9.

²⁾ I Skriftet »De poenitentia et de justificatione« siger Palladius: »Audio non sine dolore, partes poenitentia et locum justificationis passim a ruralibus Parochis et Verbi Dei Ministris admodum negligenter et confuse tractari et prædicari (etc.). Tales sunt verè Mercenarii (etc.) Qvales non tantum sunt hodie Svermerii etc. sed etiam illi, qvos Spirituales vocant; impediunt Ecclesiam, quantum possunt, donec et ipsi succumbant et intereant cum Franciscanis et Dominicanis, qvi statim a coronatione Regis Christiani perierunt una cum idolatricis superstitionibus in Kippinge et in Bistrob juxta torrentem Roeschildiæ, sicut olim perierunt Madianitæ, Sisera, Jabin, ad torrentem Chison, Oreb, Seba et Salmuna, et facti snnt stercus terræ.« (Skriftet er trykt i Wittenberg 1559, men forfattet 1554).

ikke at have taget det saa strængt med en gammel Alter-tavle forestillende Marias Kroning, hvilken var Gjenstand for megen Veneration¹⁾; og endelig fik man i Kippinge, som saa mange andre Steder, en Kilde at søge hen til, og saa kunde man jo altid tænke sig, at det var en Sundhedskilde; thi at der gaves saadanne, derom vare alle enige. Og naar der da var dem, som virkelig eller tilsyneladende fik deres Helbred tilbage efter et Besøg ved Kilden, saa vare Kilderejserne jo hermed for saa vidt retfærdiggjorte.

I Tidernes Løb synes det, i det mindste tildels, at være gaaet i Glemme, hvad der oprindelig havde givet Stedet sin Tiltrækning, og saa fortæltes da følgende om Kildens Oprindelse: Der var en Præst i Kippinge ved Navn Hr. Rasmus. Han byggede sig en ny Præstegaard tæt op til Kirken. Men just som han var færdig med den, sank den pludselig i Jorden; men paa samme Sted udsprang den berømte Kilde, hvor i de følgende Tider mangfoldige syge søgte Lægedom. Præstegaarden blev senere bygget i Vester Kippinge, i temmelig stor Afstand fra Kirken; og der er den endnu. Men det blev siden en Talemaade der i Egnen om noget, der pludselig blev borte: Det er sunket i Jorden som Hr. Rasmus's Præstegaard²⁾.

At faa Sagn og Historie til at dække hinanden, er som bekjendt en vanskelig Sag. Imidlertid kan det dog bemærkes, at den sidste katholske og første lutherske Præst i Kippinge virkelig hed Hr. Rasmus. Men Sagnet er neppe optegnet før i vor Tid, saa det jo kan have været underkastet adskillige Metamorfoser, inden det kom saa vidt. Ogsaa kan det bemærkes, at før Reformationen er der aldrig Tale om anden Helligdom i Kippinge end »det hellige Sakrament«. Kilden synes aabenbart at være af en senere Dato.

Som tidligere er berørt, har Niels Hemmingsen i sine Catechismi Quæstiones, 1560, omtalt det Sagn, der fra

¹⁾ Se ndf. S. 453.

²⁾ Imm. Barfod, Den falsterske Gejstligheds Personalhist. II, 92.

gammel Tid knyttede sig til Kippinge Kirke, og da hans Bog var en almindelig Haandbog for alle theologiske Studerende, saa bidrog han jo paa en Maade til at udbrede Sagnet, om hvis historiske Paalidelighed han, der i sin Ungdom sikkert oftere selv har været i Kippinge, ikke synes at have tvivlet, idet han dog ikke, som Papisterne, tilskrev det Sakramentets Kraft, at Tyven blev stikkende, men betragtede det som en Følge af djævelske Kunster (Præstens Besværgelse, som Hvitfeldt jo ogsaa anser som den bindende Kraft).

Medens det ikke er usandsynligt, at Besøgene i Kippinge ere aftagne betydelig i den første Tid efter Reformationen, begyndte de, som det synes, atter at tage til, efter at Kilden var kommen i Ry som heldbringende for syge Mennesker. I ethvert Tilfælde vare de i det 17de Aarhundrede i fuld Gang. En Mand ved Navn Rasmus Pedersen (Nakskov), der havde været Præst i Kippinge i 24 Aar og senere levede som afskediget i Stubbekjøbing, skrev her i Aaret 1617 et lille (utrykt) Skrift med Titel: *Noli peccare*. Skriftet, der for øvrigt var paa Dansk, indeholdt, ifølge de os bevarede Brudstykker deraf bl. a.. Angreb paa den Overtro, der bragte Folk til skarevis at søge til Kippinge. Saaledes ytrer han etsteds:

»Vi forfare, at Billeder haver været meget afholdne i deres Prydelser og opsatte i Kirker og paa Altere, mod *Noli peccare* Villie, saa at mange dennem haver tilbedet, end udi min Tid, da jeg uværdig var Sognepræst i Kippinge og Brorop Sogne i Falster udi 24 Aar, saa jeg maa bekjende, at til samme Kippinge Kirke er endnu Søgning af adskillige Nationer og Landskaber (audivi in Svecia, quod et ejus incolæ descenderint in Daniam petituri hoc templum) med deres Offer, som til en Helligdom, hvor (naar de saa komme) der staar en gammel Altertavle paa Alteret. Den fik Ære og Credentz nok af dennem, hvilke lode dennem dog meget høre om Sacramenterne og gode Gjerninger saa vel som om Helgens Paakaldelse, hvis

Mening vi lade fare og takke Gud for sit hellige og klare Ord, som vi haver at rette os efter i Troen til Salighed.«

Om Altertavlen siger han et andet Sted, at der, foruden et Christusbillede, »er en malet Gud Fader som en gammel Mand med et graat Skæg og Krone paa sit Hoved; og den Hellig Aand i Duelignelse over begge deres Hoveder«¹⁾. Men han mener om Billedet: »Det var kun en Kunst til at forhverve Penge med«; og han tilføjer: »Man skulde hellere have givet den Bekostning i Jesu Navn til de arme, og det skulde blevet belønnet af hannem«. At de syge undertiden bleve helbredede, nægter han vel ikke; han kan dog ikke se en Guds Kraft deri, men siger: »Satan tør vel selv holde sig til de syge, uombedet; forkorter ogsaa Pinen, dog til des større Straf paa Saligheden«.

Til Bevis paa, at Satan undertiden frister Mennesker til at forkorte Pinen, fortæller han saa følgende: »Et Exempel vil jeg hidføre, som er visselig sandt og er sket med en Kvinde i Kippinge, mens jeg var der Sognepræst. Hendes Navn bliver unævnet; dog var hun mig velbekjendt. Hun bekjendte for mig, efter hun i 3 Aar moxen haardelig var plaget af Værk paa sin Sotteseng, og desimellem ingen Raad var fundet til hendes Helbred hos nogen Doctor eller anden forfaren Læge, hun var bespørgendes: om Natten, som hun sad paa sin Seng og vendte sig, kom til hende En som en ung Karl, med en høj Hat, og en sid Kappe over sig, med en Rapir ved Siden, taler til hende og siger: hun var forladt af Gud; hendes Venner og Husbonde ere hende frafaldne; hendes Sygdom bliver hende langvarig. Han kastede til hende et traadslynget Kildebaand, det skulde hun kaste om sin Hals og om et kroget Søm, der var slaget op under Loftet, saa skulde hendes Pine snart faa Ende. Dette bad han hende 2de Gange, og bad hende være snar. Men hun kastede det paa Jorden, tænkte paa Guds Forbud, at hun maatte ikke

¹⁾ En nærmere Beskrivelse af Billedet findes nedenfor, S. 463.

dræbe sig selv, og spurgte hannem ad meget dristig: hvo han var, og hvo hannem lod ind saa om Nattetide? og sagde til hannem: Est du en Djævel? da byder jeg dig i Jesu Christi Navn, at du viger fra mig; den Gud, som mig haver lagt Korset paa, hjælper mig vel, naar det er hans faderlige Villie. Saa vigede han strax fra hende uden al Skade; men Døren slog han til efter sig, saa Huset skangrede derved. Denne Kvinde er endnu levende Anno 1617, da dette er skrevet.«

Senere hen i sit Skrift gaar Hr. Rasmus Pedersen atter løs paa den, der i overtroisk Hensigt søgte Kippinge Kirke, idet han siger: »Tolderen bad til Gud og sagde: Gud vær mig Synder naadig, Luc. 18., hvorudi han bespotter alle Afgudsdyrkere og dennem, der søge Helligdom, som hos os i Kippinge Kirke i Falster, ligesom vi der skulde bønføres fremfor paa noget andet Sted, for Nicolai¹⁾ Skyld etc. Dog læse vi, at hvo der kom udi Kong Salomons Tempel i Jerusalem at tilbede, bliver bønført; men det var for Guds Løftes Skyld, og ikke for Stedens Behagelighed, saa længe de adlydede Gud og frygtede hannem; ellers vilde Gud straffe dennem. Men Gud haver fuldkommelig lovet dennem, som hannem i Troen paa-kalde, at ville bønføre, hvor de ere, og i hvad Nød og Sorg de kunde være faldne, som vi derpaa haver Exempler, Jonas i Hvalfiskens Bug, Daniel i Løvekulen, Manasse i det babyloniske Taarn og andre flere, [paa] det vi komme aldrig til Kippinge Kirke med vort Offer. Hemmingius, vor gamle Præceptor, piæ memoriæ, siger, saadant Præstigias Diaboli at være, saa vel som og de vestigiæ, for mange Aar ere komne paa Kirkegaarden, [som] han omtaler udi sin Catechismo, ubi agit de coena Domini. Hvorfor det er bedst saadant at lade fare. — Og ikke veed jeg videre, der jeg kan sige af, som har været Sognepræst der i

¹⁾ Rasm. Pedersen har altsaa hørt en Tradition om, at S. Nicolaus var Kippinge Kirkes Skytspatron, hvilket kan passe med, at Kirken den Gang laa ved Søen.

i 24 Aar; man heller [raader til at] høre Christum, der siger, Matth. 11: Venite ad me omnes, qvi etc.¹⁾»

Af alt dette ser man, at Hr. Rasmus Pedersen ingenlunde var gunstig stemt mod Pilgrimsløbet til Kippinge; man har endog ment, at hans heftige Udtalelser derimod have givet Anledning til, at han maatte nedlægge sit Embede²⁾, noget som dog neppe var Tilfældet³⁾. Hans Eftermand, Hr. Hans Jakobsen, fandt lige saa lidt Behag i den Overtro, som bragte Folk til at søge Kippinge Kirke og Kilde, men ivrede stærkt derimod fra Prædikestolen. Der fortælles, at en Bonde, som — formodentlig med Præstens Tilladelse — havde faaet Lov til at borttage de mange Krykker, værkbrudne havde efterladt ved Kirken som Tegn paa deres Helbredelse (men som de maaske siden haardt savnede), væltede ved Bortkjørselen og fik sin Vogn ødelagt. Og da Præstens Hustru nogen Tid efter fik et vanskabt Barn, betragtedes det som en Straf, fordi han var vantro overfor den »Helligdom«, som gav Kirken dens ejendommelige Tiltrækning⁴⁾. Ifølge et andet Sagn skal det være sket en Gang, at en Præst for at blive af med de mange Krykker, som fyldte Vaabenhuset, lod dem tage bort og varmede sin Bagerovn med dem, hvad da — man kunde gjerne sige: naturligvis — førte til, at Præstegaarden brændte med det samme⁵⁾.

Selvfølgelig kan der ikke lægges videre Vægt paa slige Sagn, uden for saa vidt de vise Stemningen; fra vort Stade

¹⁾ Disse Brudstykker af Rasmus Pedersens Skrift »Noli peccare« findes optagne i Hans Mules utrykte Afhandling: »Qvid in hoc usque tempus observaverim de Kippinge templo« (Thottske Saml. 1435, 4°).

²⁾ Det er ovennævnte Hans Mules Formodning.

³⁾ Den sande Grund fremgaar vistnok af en Dom af 4. Juni 1608, der findes hos V. A. Secher, Kongens Rettertings Domme 1605—13, S. 165 f.

⁴⁾ Magnus Hosum, De Templi Kippingensis vicinique Medicati Fontis origine, progressu et abusu, p. 13.

⁵⁾ Rhode, Laalands og Falsters Hist. ved Friis II, 173.

kunne vi imidlertid kun regne Præsterne i Kippinge det til Ære, at de saa tappert bekjæmpede Overtroen, skjønt de utvivlsomt selv kunde have gjort sig Fordel deraf, om de havde ønsket det.

Besøgene i Kippinge vedblev nemlig fremdeles. »Store Skarer ikke blot fra Falster, men ogsaa fra fjernere Egne, ja selv fra Udlandet, strømmede sammen ved Kirken og Kilden, særlig ved S. Hans Dags Tid, og forlod den ikke uden at ofre en Gave, større eller mindre, som enten kastedes i en dertil indrettet Kirkeblok, hvortil en Aabning var anbragt i Muren (rigtigere: Kirkedøren), eller i selve Kilden, eller de henlagdes paa Alteret indsvøbte i Papir eller i en Klud¹⁾«. Offeret, som bragtes, skulde altid være i ulige Penge; men ofres maatte der af enhver, som vilde bære Velsignelse hjem med, og det var ikke blot syge, som kom, men ogsaa sunde, der ønskede at lære det mærkelige Sted at kjende. Rimeligvis har det været Skik her som andensteds, at man tog en Dunk med Vand fra Kilden hjem med sig, der siden, saalænge det rakte til, gjorde Tjeneste som Medicin i paakommende Sygdomstilfælde²⁾.

Et ejendommeligt Besøg fik Kippinge Kirke o. 1629, da Fru Kirstine Munk, der den Gang ikke stod paa den bedste Fod med sin Ægteherre, Kong Christian IV, paa en Rejse til Enkedronning Sofie paa Nykjøbing Slot standsede her og gik ind i Kirken, medens hun lod sit Følge blive udenfor. I en Skrivelse, fuld af Klager mod hende, som Kongen siden affattede, siges, at da hun kom ind i Kirken, »faldt hun først paa Knæ udi Stolen og læste, og siden gjorde Reverens for Alteret, og lagde nogle Stykker Guld udi Alterbogen, saa og udi Stokken, forærede ogsaa Klokkeren et Stykke Guld, alt til den Ende at Gud i Himlen vilde unde hende Opfyldelsen af hendes Hjertes

¹⁾ Molbech, Christian IV's Breve, S. 445. Not.

²⁾ Jvfr. Højskolebladet 1883, S. 975 ff.

Begjæring¹⁾«. At denne gik ud paa at blive Kongen kvit, tvivlede Fruens vrede Husbonde ikke paa, da hun havde ytret Ønsket derom til andre. Selv paastod hun imidlertid, at naar hun havde bedet til Gud, da var det for hende selv, og at hun ikke havde ønsket ondt over noget Menneske. Hvorledes nu dette end forholder sig, saa viser dog Begivenheden, at Kippinge Kirke endnu indtog en høj Plads i den almindelige Bevidsthed som et Sted, hvor man havde de højere Magter paa langt nærmere Hold end i andre, ordinære Kirker.

At det gamle Sagn om Sakramenttyven fremdeles levede, erfare vi af Arent Berntsens »Danmarks og Norges frugtbare Herlighed« (1656), hvor han (S. 102) fortæller: »Paa Falsters Norder-Ende mod Stranden hos Landevejen er liggende Kippinge Kirke, til hvilken, siden Pavedømmet, er sket stor Søgning af Krøblinge, formedelst den Helligdom, de formene der at være, og naar de efter Bøn til Gud deres Helbred erlange, henlægge de i Vaabenhuset deres Krykker, saa at mange, som med mig have set de mange Krykker, som der idelig findes, skulle maa bekjende, det ikke alene at være Forundring værd, men og det, at man der viser og klarlig ser et Menneske (!), som af Kirken havde stjaalet Kalk og Disk, hvis Trin eller Fodspor et Kvarter dybe ses i Jorden fra Kirken til Kirkegaards Murens ene Hjørne, hvilke Trin aldrig med Græs eftergro. Desligeste skal hans Fodspor være kjendt udi den Kampesten i Muren, som han overtraadte, dog samme nu af Muren er udfalden. Fem hans Fingre ere og i Muren kjendt. Hans Fodspor i Stranden ere ej heller endnu aldeles efterskyllede. Hvilket alt med Lyst saa vel som med stor Forundring af mange Kgl. Maj.s fornemme Hofsinder, Opvartere og Hoftjenere er blevet anset Anno 1631, da Dronning Sofias Lig fra Nykjøbing Slot til Roskilde blev forflyttet.«

¹⁾ Bricka og Fridericia, Christian IV's egenh. Breve. II, 312. Suhms Nye Saml. I, 127 f.

Sikkert har Arent Berntsen, der, saa vidt vides, 1631 tjente Kansler Christen Friis og da var 21 Aar gammel, selv været med i Dronningens Ligfølge, og han fortæller nu mange Aar efter nok saa troskyldig, hvad han med sine unge, kritikløse Øjne saa' eller mente at se. Det er ganske i Stil med, naar Englænderne nu komme til Helsingør for med stor Andagt at beskue Hamlets Grav.

I de sørgelige Krigsaar 1657—60, hvor ogsaa Falster blev haardt hjemsøgt¹⁾, er det rimeligt, at Besøget i Kippinge er sunket ned til et Lavmaal. Men siden tog det atter til, og det i den Grad, at de mindre celebre Valfartssteder i Smaalandene næsten kom ud af Kurs. Det fortælles saaledes udtrykkelig, at Kippinge trak Søgningen fra Kjeldby Kilde paa Møen²⁾. Og det samme var ogsaa tildels Tilfældet med flere Steder paa Laaland, hvor syge tidligere havde søgt Lægedom, saasom Kappel paa Vesternæs, Løjtofte o. a.³⁾.

Denne den offentlige Menings unægtelige lidet motiverede Begunstigelse af Kippinge og det hele, halvt religiøse, halvt verdslige, Sammenløb, som fandt Sted til visse Tider, maatte udæske den kirkelige Kritik, skjønt Pengene, der indkom i Kippinge Blok havde faaet en god Anvendelse ved fornemmelig at bruges til Understøttelse for trængende, særlig Præste- og Degneenker samt faderløse Børn paa Falster og Laaland. Hr. Niels Pedersen Saxtrup, der var residerende Kapellan i Nakskov (1658—86) og bekjendt som en hæderlig og dygtig Præst, tog sig over at gennemhegle det Væsen, der gik for sig i Kippinge. Men han tog sig ikke ivare for at skyde over Maalet ved at betegne de Helbredelser af syge, der nu og da fandt Sted under eller efter disse Kippinge-Besøg, som Djævelens Værk.

¹⁾ Se Præsten Hans Sadolins Dagbog i mine Hist Saml. og Studier I.

²⁾ Werlauff, Antegn. t. Holbergs 18 første Lystspil, S. 309.

³⁾ At Kippinge trak Søgningen fra disse Steder omtales af Hans Mule i hans utrykte Afhandling om Kippinge.

Saxtrups Skrift blev ikke trykt og er neppe mere bevaret; men følgende Stykke deraf er anført i et Modskrift, der senere skal omtales:

»Gud er almægtig, dog vil han ej mirakelvis ved sin Almagt mere hjælpe og helbrede ved Kippinge Kirke end andre Steder. Gud tilsteder Satan at spøge ved Kippinge, at han vil friste os, om vi have hannem og hans Ord kjære og ville blive faste derved. Gud lader Djævelen kraftig lyve baade med Ord og Tegn, saa (!) Gud er i alle Maader undskyldt for Djævelens Forførelse, som han og har ingen Skyld, at et Menneske lader sig forføre til at synde imod hans Ord.«

Da der nu ogsaa fra andre Sider rettedes stærke Angreb mod Besøgene i Kippinge, foretog en ung Mand, ved Navn Ole Andersen Smidt, der var Kapellan hos Hr. Hans Mule i Dannemare og siden blev Præst i Arninge († 1695), sig at give Tilsvar under Form af en ret udførlig lærd theologisk Drøftelse (dat. Danmark 6. Okt. 1674), der endnu er bevaret i Haandskrift og har til Titel:

Dissertatio de Sanatione extraordinaria, quæ fit in templo Kippingensi apud Falsteros, ex verbo Dei instituta et ad historiam Ecclesiasticam priscam et hodiernam conformata contra eos, qui eandem prorsus et omnino damnant et exsecrantur. (Afskrift i Thottske Saml. 1435. 4°).

Forfatterens Motto, »Paulatim rectius itur«, er ret betegnende for Skriftet, der anbefaler Moderation og misbilliger de heftige Angreb paa dem, der i deres store Nød — maaske efter at have prøvet allehaande Læger — søgte til Kippinge for der at forrette deres Bøn, i Haab om Lægedom fra Herren. For øvrigt behandler Forfatteren især det Spørgsmaal, om underfulde Helbredelser endnu kunne tænkes mulige, hvilket han, med flere ansete Theologer, mener, at man ikke tør nægte.

Væsentlig i samme Aand, men dog med noget stærkere Fremhævelse af de Misligheder, der kunde være forbundne

med Kippinge-Besøgene, behandledes Emnet senere af Ole Smidts Svoger, den yngre Hans Mule, der siden 1671 var Kapellan med Succession i Landet og Aageby og 1679 blev Sognepræst sammesteds. Hans Afhandling, der er dat. Landet 21. Jan. 1676, har til Titel:

Quid in hoc usque tempus observaverim de Kippinge templo. (Afskr. i Thottske Saml. 1435, 4°).

Vise disse ret vel skrevne Afhandlinger ikke andet, saa godtgjøre de dog, at Kippinge spillede en ikke ringe Rolle i det almindelige Omdømme, hvad enten man nu brød Staven derover og mente, at den Kirke, som gav Næring for al denne Overtro, burde jevnnes med Jorden, eller man saa' paa Sagen med et mildere Blik. Spørgsmaalet blev paa en Maade brændende, da de verdslige Medlemmer af den 1687 nedsatte kgl. Tiendekommision for Laaland og Falster androg paa, »at den Afgudstjeneste maatte afskaffes og forbydes, som ved Kippinge Kirke offentlig forøves; thi hverken er Jorden der mineral, ej heller er der sære Vandspring, som næst Guds Forsyn og Velsignelse kunde have en medical Kraft til syges Heling; ikke desto mindre løbes derhen i Tusindtal Aaret igjennem, især ved S. Hans Dags Tid, med en besynderlig Devotion til den Kirke især; Tiden er i de uskyldiges (o: enfoldiges) Indbildning af sær Kraft og ellers agtet uden Hjælp (1), og Vantroen er saa stor derhos, at det maa endelig være ulige Penge, som 5, 7, 9 osv., som der skal ofres, hvilket, hvor Gudstjenesten er saa ren forøvrigt, ligner dog flux Kalven og Højene i det Gl. Testamente og Papisterne i det Nye, hvorover Superstion[en]s Magt og er bevislig til at samle Rigdom, efterdi, hvor andre Kirker har lidt Nød, denne Kirke, hvis Sogn i sig selv er ringe, har gode Kapitaler paa Rente¹⁾).

Mærkeligt nok, var det Kommissionens gejstlige Medlem — og ingen ringere end Biskop Thomas Kingo —

¹⁾ Heiberg, Thomas Kingo, S. 101.

som holdt sin Haand over Kippinge, idet han gjorde gjældende, at denne Sag slet ikke kom Kommissionen ved, og »at der ikke var nogen Fare for Åfguderis Øvelse, efterdi at der holdes Prædiken for Folket, som formænes til ved Bøn og Paakaldelse, ved Bod og Bedring at søge Gud om deres Helbred, og ej at tillægge Steder eller Kirker nogen særdeles Kraft, men Gud alene, som er mægtig [at hjælpe], hvor han vil, og naar han vil«. Kommissionens Anke over Kippinge Kirkes store Midler søgte Biskoppen at afvæbne med den Bemærkning, at de vare blevne vel anvendte dels til Kirkens egen Vedligeholdelse, dels til at hjælpe mange saavel i Falster som i Laaland¹⁾.

Naar Kingo saaledes tog Kippinge i Forsvar, saa laa det vel bag ved, at han vidste, at om end Kirken og Kilden ingenlunde altid gav Helbred til dem, der besøgte den, saa gav dog Offeret Brød til mange Enker og andre trængende, som haardt kunde behøve det. Desuden mente han jo, at den Prædiken, de besøgende hørte, kunde afværge Misbrugene. Og vi høre da ogsaa fra anden Side, at der blev lagt særlig Vægt paa denne Prædiken, saa det en Tid var Skik, at Folk, efter at have besøgt Helene Kilde i Nordsjælland, drog til Kippinge for at ofre og høre Prædiken der²⁾.

Et Par Aar efter at det omtalte Angreb paa Kippinge var afslaaet, skete det mærkelige, at Kong Christian V selv, ledsaget af Dronningen og et stort Følge af høje Herrer og Damer, besøgte Kippinge Kirke, »og ofrede Hs. Majestæt et anseeligt Offer saa vel som Dronningen og alle de andre høje Ministre og ganske Følge«.

En halv Snus Aar senere var Kirken saa velstaaende, at Taarnet kunde forsynes med et anseeligt Spir, og i Tidens Løb var det mange Gaver af Lysekroner, Lysearme og andre Gjenstande til Nytte og Prydelse, som strømmede

¹⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. VI, 456.

²⁾ Werlauff, Antegnelser til Holbergs 18 første Lystspil, S. 318.

ind til den. Herom, saa vel som om forskjelligt andet Kippinge vedrørende, faar man Underretning i et af Degnen Severin i Kippinge forfattet Manuskript, som formentlig kan fortjene at indføres her in extenso¹). De enkelte tilføjede Anmærkninger ere af nærværende Udgiver.

Memorabilia Seculi

eller Eet Hundrede Aars Mærkværdigheder ved Kippinge Kirke, fra Aar 1665 til Aar 1765, meeste Part ekstraherede af Kippinge-Kirkes gamle Kirke-Bog. Med Tillæg af hvis Mærkværdigt man des uden har kundet opsøge. Overleveret

Velædle Velærværdige Hr. Provst Wederkink af — —

J. F. Severin.

Kippinge Kirke, beliggende ved den Nord-Vestre Side paa Falster |: ret ved Enden af en liden Arm, som Sundet, der adskiller Falster fra Sielland, skyder fra sig :| 2 Mile Nord-Vest fra Nyekiøbing, og 2 Mile Vesten fra Stubbe-kiøbing, kand i Henseende til dens indvortes og udvortes Anseelse agtes for en af de smukkeste blant Landsbye-Kirker. Den er ungeføhr midvejs beliggende imellem de 2de Byer Wester og Øster-Kippinge, hvor af Sognet bestaar. Kirken er ey stor, men allene 24 Alen i Længde inden i, og 12 Alen bred, foruden Choret, som er 9¹/₂ Alen. Taarnets Høyde er 27 Alen, foruden en vel proportioneret med Eege-Spaan belagt Spiir, hvis Høyde er effter Anseelse over 30 Alen. I Taarnet ere 2de meget gode og temmelig store Klokker, hvilke staa accurat en Qvint i Tone med hver andre.

I Choret findes en smuk Altar-Tavle, hvorpaa findes C5. men dette Aars-Tal: 1633²).

Paa Alteret staae 2 store og meget smukke støbte Messing Lyse-Stager, hver 4¹/₂ Qvarteer høye, hvorpaa staae nogle Munke-Bogstave.

¹) Mnskr. er mig velvillig overladt af min Ven, Provst Imm. Barfod i Vaabensted.

²) Det er nemlig ikke Kong Christian V, der menes, men Christian IV's Søn, Christian, der var udvalgt til Konge, men døde før Faderen. Han boede paa Nykjøbing Slot.

Ved den Nordre Side i Choret er Funten, med en Krone oven over, saaledes ved en Balance-Vægt indrettet, at den kand skydes op, og trækkes ned, ligesom man vil.

Paa samme Side er Skrifte-Stolen, med forgylt Billedhugger-Arbeyde, meget smuk at ansee.

Næst ved hænger et temmelig stort Crucifix af Træ.

Paa den Søndre Side i Choret findes staaende ved Bog-Stolen et stort Eege-Skab, indrettet i de Catholske Tiider med adskillige Rum og med stærke Jern-Stænger og Laase vel forsynet. Dette bruges nu omstunder til at indlegge i et af Rummene Messe-Klæderne, Haand-Klæderne etc.

Choret er adskilt fra Kirken ved et meget smukt Træ-Værk, for needen heelt, med Billedhugger og Maler-Arbeide, der oven over med meget smukke vrinklede Piller eller Gitterværk, og allerøverst med durch-brukken, stafferet og forgylt Billedhugger-Værk, hvilket midt over Chors-Døren gaar op som i en Pyramide; der paa er med meget smukt Maler-Arbeide afbildet Christi Begravelse.

Oven over sees C5. med Symbolo: Pietate et Justitia. Chors-Døren bestaar af 2 dobbelte Døre af samme Arbeide som Skillerummet, og ved hver Side en stor vrinklet stafferet Pille.

Prædike-Stolen er af meget smukt med Forgylding og Maling stafferet Billedhugger Arbeyde, staaende paa en vrinklet Fod. Omkring paa Siden sees de 4re Evangelister, og oven over er en meget smuk Krone eller Himmel, hvor paa findes dette Aars-Tal: 1632.

Paa den Nordre Side i Kirken er opslagen et gl. Catholsk Stykke, ligesom kunde være en liden Alter-Tavle, som med 2de Flage kand sammenslaaes og aabnes, inden i forgylt, hvor Maria forestilles ved Billedhugger-Værk ligesom siddende paa Knæ med sammenlagde Hænder, og de 2 Guddommens Personer, sc. Faderen og Sønnen, en ved hver Side, ligesom at sætte en Krands eller Krone paa hendes Hoved. Uden Tvivl har den 3die Person, i en Dues Gestalt, svævet over Hendes Hoved¹⁾. Paa Flagene inden til seer man de

¹⁾ Se foran, S. 451, 453.

12 Apostler, nemlig 6 paa hver Flag. Over dem læses med meget gamle latinske Bogstave disse Ord: Credo in Deum Patrem omnipotentem Creatorem Coeli et terræ. Men Aars-Tal findes ikke.

Udi den Vestre Ende i Kirken er et lidet Positiv, bestaaende af 4 Stemmer, som ved Kirke-Tienesten paa alle Søn- og Hellige Dage bruges.

I Kirken henge 4re Lyse-Kroner, nemlig en i Choret og 3 i Kirken. Allernederst i Kirken henger et smukt udtaklet Skib, og omkring paa Væggen adskillige Lyse-Arme.

Under Hvelvingen i Kirken findes overalt Bibelske Historier med prægtig Maler-Værk afbildede paa Træ.

Paa den Søndre Side fra Choret er at see (I) Christi Fødsel. (II) Christi Vandring med de 2de Disciple fra Jerusalem til Emaus. (III) Christi Forklarelse paa Thabor. Lige over for, paa den Nordre Side fra Choret sees (I) Engelen, som forkynnder Christi Fødsel for Hyrderne. (II) Christi Opstandelse. (III) Christi Himmelfart. Aller nederst afbildes den yderste Dom saaledes, at Christus sees midt paa Gevelftet siddende paa sin Dom-Stol i Skyerne med utallige Engle omkring sig. Paa hans højre Side seer man en utallig Skare, som opstaar til et saligt og evigt Liv. Paa den venstre Side er aftegnet Helvedes Ild, hvori Diævelen i fæleste Gestalt med en gloende Brand inddriver den store Hob, som opstaar til Fordømmelse.

Chorets Hvelving, saa vel som Kirke-Muren paa alle Sider i Choret og i Kirken, er og med mange adskillige Bibelske Historier og Inscriptioner beprydet, men denne Malning er paa Kalk, og ikke at ligne mod den anden, som er paa Kirkens Hvelving.

Paa den Nordre Side i Kirken, lige for Kirke-Døren, ere Kirkens og de Fattiges Blokke, med heele Jern-Stænger fra øverst til nederst belagte, og med 3de store og stærke Laase forsynede.

Paa Kirke-Døren inden til er og en Blok giort fast, iligemaade med Jern og 3de stærke Laase forsynet, samt Aabning ved Blok-Huller igiennem Døren, saaledes til den Ende indrettede, at Fremmede og Reisende kunde altid strax

og uden Ophold indlegge igiennem Kirke-Døren deres Offer til Kirken og de Fattige.

Paa Muren, hvormed Kirke-Gaarden omgives, paa den vestre Side findes en tilmuret Laage, hvor oven over findes det Aars-Tal: 1524. saa og et Ord ved hver Side, nemlig ved den eene Side: Anno Domini, men ved den anden Side er det af Ælde ulæseligt. Maa ske det kand være Ædes Mariæ.

Vest-Nord-Vest fra Kirken, et lidet Pistol-Skud, er den bekjendte og vidtberømte Kippinge Kilde, som især i forrige Tider har aarlig været besøgt fra alle Provincerne af skrøbelige Lemmer, hvor af mange har befundet sig helbredede. Kilden har sit Træk fra en liden Sø eller Dam, tæt ved beliggende, Kirke-Søen kaldet.

Følger nu af Kirke-Bogen, og hvad som der af er extraheret findes saaledes betegnet: *, men for det øvrige er sat dette Tegn †.

- * Anno 1665 Die Urbani |: som er den 25 Maji |: visiterede Hans Højærværdighed Hr: Biskop Niels Bang her i Kippinge Kirke, og loed Sig meget vel befalde.
- * Ao 1666 d. 17 Maji er efter Kongelig Befaling holden en Faste og Bede-Dag udi begge Sogner. Først udi Kippinge Kirke, dernæst i Brarup Kirke, hvilket skeede saaledes, at en Deel af Almuen af Kippinge Sogn fulgte med Præsten og Degnen til Brarup Kirke, og der Brarup Kirkes Tieneste var forrettet, da fulgte ald Menigheden fra Brarup Sogn med til Kippinge Kirke, og holdte der Afftensang.
- * Ao 1668 d. 27. August. om Natten er Kippinge Kirke brudt af ugudelige og Gudsforrangne Mennesker, og ere de indkrøbne af det Vindue ved Pulpituret, og har siden opladt Døren inden til, der paa opgravet begge Blokkene, som stode 1½ Alen i Jorden og slæbet dem ud paa Kirkegaarden, lagt den ene ved den østre, og den anden ved den vestre Side, sønderslaget 6 store stærke Laase, som sadde for Blokkene og der bortstaalet det, som got

Folk af et Christelig Gemyt haffde der i lagt til Kirken og de Fattiges Fornødenhed¹⁾.

- * Ao 1669 Mariæ Besøgelses Fest er given til Kirken den Sølv-Æske, som bruges til Oblater, af ærlige og Velbyrdige Jomfr. Else Gerstorph, som den Tid residerede udi Randers i Jydland.
- * Ao 1670 d. 9 Februarii døde den Salige Herre, vores Allernaadigste Herre og Konge, Kong Frederich den 3die, og er hans Kongelige Liig begravet d. 3die Maji.
- * Ao 1675 d. 4. Novembr. blev foræret en Alter-Dug af Lærret af en af Nachskows Borgere.
- ÷ Ao 1679 er et blaat Alter-Klæde foræret her til Kippinge Kirke af en ung Karl ved Navn Søren Udesen Haar af Colding i Jydland, som var St: Ude Bertelsens Søn, og er foræret af Hans Kiere Moder og Hannem tillige. Samme unge Karl haver hafft stor Besværlighed af Øyen-Vee, er nu, Gud skee Lov, nogenledes helbredet.
- ÷ Samme Aar St. Hans Dag blev et sort Alter-Klæde foræret til Kippinge Kirke af Ursula Skiøttens i Nyekiøbing.
- ÷ Samme Aar d. 21. Septembr: er Stafferingen under Kirkens Hvelving gandske færdiget ved Jacob Bliesek, boende udi Nykiøbing.
- * Ao 1680 d. 5te Jan. blev den Hæderlige Fornemme og Vellærde Mand Hr: Frans Nielsen Brun, Sogne Præst til Gundslev Meenighed, og Provst i Nørre Herred, og Hæderlige, Dyderige og Gudfrygtige Møe Inger Friderichs Datter trolovede her i Præstegaarden, og copulerede udi Kippinge Kirke d. 3die Martii.
- * Samme Aar haver en Qwinde ved Navn Maren Olufs Datter af Egesløw-Magle i Sielland foræret en Tavle med en Sølv-Klokke hengendes ved. Samme er bortranet.

¹⁾ I Mog. Hosums Skrift om Kippinge (S. 13) siges: For en Del Aar siden er En brudt ind i Kippinge Kirke og har plyndret Kirkeblokken. Han efterlod dog ikke saadanne Spor som den Tyv, der i gamle Dage havde villet røve Sakramentet, men da nogen Tid efter et Hus i Byen brændte, tvivlede man ikke om, at det var Tyven, der havde faaet sin Straf.

- ÷ Samme Aar er Choret og Skrifte-Stolen stafferet. Da var Stift-Amtmand over Lolland og Falster Cornelius Lerche, og Biskop over Fyens Stift Mag. Thomas Kingo, Provst i Nørre Herred Hr: Frans Brun, og Sogne-Præst Hr: Claus Heiche.
- * Ao 1682 d. 8de April blev fundet et spædt Barn i Mogens Pedersens Have i Øster Kippinge, hvis Moder haffde hiemme i Nørre Wedbye, og var lagt Salt og Korn i en Klud paa Barnet, og blev funden en Sye-Naal paa Hovedet. Blev døbt paa Palme-Søndag og kaldet Anne. Den 21de Maji samme Aar døde Barnet og blev begravet d. 28de Ejusdem.
- * Ao 1683 blev først Børnøbte efter Prædiken, efter den nye Lov og Forordning.
- * Ao 1685 d. 17de April haver Velfornemme Mand Jacob Sørensen, en Islandsk Kiøbmand af Kiøbenhavn, og Hans Hustrue Sidsel Aages Datter foræret her til Kippinge Kirkes Alter en forgylt Sølv-Tallerken.
- * Samme Aar d. 18de Dito haver Birgitte Hans Datter, Seig^r Claus Hansens, Herrets Foged paa Møen, Hans Hustrue, foræret her til Kippinge Kirkes Fundt et Hørgarns Drejels Haandklæde.
- * Samme Aar d. 24 Junii haver Ærlige og Gudfrygtige Qvinde Anna Peders Datter af Kiøbenhavn, sl. Niels Andersens forrige Tøylhus-Skrivers Enke, foræret til Kippinge Kirke en Messing støbt Lyse-Arm paa 2de Piber, og sidder ved Prædike-Stolen.
- * Ao 1687 d. 23 Junii haver Velagte Mand Hans Jensen, Pottemager i Kiøbenhavn, og Hans Hustrue Magdalena Anders Datter foræret her til Kippinge Kirke en støbt Messing Lyse-Arm paa 2de Piber med sit Navn og Skildt paa, og sidder paa den Nordre Side i Kirken.
- * Samme Aar og Tid har Bente Peder Mortensens af Kiøbenhavn foræret et Par Vox-Lyys til Kippinge Kirke.
- * Nok Maren Jens Datter af Kiøbenhavn foræret et Par Vox-Lyys til Kippinge Kirke.

- * Hans Jørgensen, Kirke-Værger og Foged over Mariebo-Closters Bønder her i Nørre Herred, døde d. 6te Martii og blev begravet d. 12 Ejusdem.
- * Ao 1689 d 7de Februarii er ankommen fra Ost-Indien fra Christopher Falckenberg i Tranqvebar her til Kippinge Kirke en Foræring af 2de Messe-Skiorter og 2de Alter-Duge.
- * Ao 1690 den 13de Julii haver Ærlige og Velagte Mand Hans Jacobsen Torp og Hans Hustrue Margrethe Lime af Nachskow foræret her til Kippinge Kirke en Lyse-Krone paa 6 Piber og Arme med Deres Navne paa, hvilken blev ophængt i Choret.
- * Ao 1691 d. 13 Junii om Natten Kl. 10 nedslog Torden i Kirkens Taarn og sønderslog en Sparre¹⁾.
- ÷ Samme Aar er Chorets Hvelving, saa vel som Kirken paa Muren allevegne stafferet og prydet. Da var Stift-Amtmand Hans Excellence Hr. Marcus Giøe til Hvidkilde, og Biskop over Fyens Stift D. Th. Kingo til Fraudegaard.
- * Ao 1692 d. 27de Julii var Hans Kongel. Majestet Kong Christian d. 5te med Dronningen, Prinds Christian og en Prinsesse, den Kejserlige Ambassadeur med sin Gemahl, samt andre Høye Kongelige Ministri, Secretair Moth, Grev Reventlow, Amtmand Lützow og andre fleere, en stor Svitte og Følge her i Kippinge Kirke, og offred Hs. Majestet et anseeligt Offer, saa vel som Dronningen og alle de andre Høye Ministre og gandske Følge.
- * Ao 1693 d. 8de Maj var Hans Excellence Hr Stift-Amtmand Lützow og Kirke-Skriveren Povl Andersen og besaae Kirken.
- * Samme Aar d. 15de Junii var vores Velædle Velb. og Høyærværdige Hr: Biskop D. Thomas Kingo her, og visiterede disse 2de Meenigheder Kippinge og Brarup. Hand behagede alting vel, og fant Sig fornøyet i alle Maade.

¹⁾ Hos M. Hosum (S. 13) bemærkes: En Gang slog Lynet ned i Kippinge Kirketaarn uden dog at tænde, hvilket ikke lidet forhøjede den Ærefrygt, som Menigmand nærede for Stedet.

- + Samme Aar, d. 29de Martii haver Velfornemme Mand Peder Willumsen af Karrebek i Sielland foræret her til Kirken 2de Lyse-Arme med sit Skildt og Navn paa.
- + Samme Aar foræret en anden støbt Lyse-Arm fra Kiøbenhavn, og er sat over Præste-Konens Stoel.
- + Samme Aar d. 24de Septembr. blev Morten Nielsen, Hans Mogensen af Øster Kippinge og Hans Sørensen Smed af Vester Kippinge publicè absolverede for hvis Signerie de haffde haft med Karen Lummeløws.
- * Anno 1694 d. 23de Junii haver Ærlig og Velagte Mand Jørgen Graver af Kiøbenhavn foræret en Lyse-Arm her til Kippinge Kirke, hvilken sidder i Choret paa den Sender Side.
- * Samme Aar, samme Dag foræret Ærlig, Dyderig og Gudfrygtige Matrone Kirsten Lauritz Pedersens i Kiøbenhavn en Lyse-Arm her til Kippinge Kirke, hvilken sidder paa den Nordre Side i Choret.
- * Samme Aar, d. 29de Jul. har Hr. Sigvard Christian Snidstorph først prædiket her, dog u-ordineret, indtil sidst i Novembri, da blev ordineret.
- * Ao 1695 d. 27de Jun. døde Hans Kongelig Høyhed Printz Christian.
- * Samme Aar, d. 14de Septembris har Niels Knudsen af Nachskow foræret til Kippinge Kirke en Guld-Penge, hengende i en Guld-Kiæde i Alteret efter Hans Begiering, af Værdie 8 Rdlr.
Denne Guld-Penge tillige med Guld-Kiæden, hvilken var slagen fast i Alter-Tavlen med et Søm, er som andet meere Kirken frastaalet, saa at intet der af er tilbage, uden alene Sømmet, hvilket er af Jern; thi ellers hafde det nok gaaet med.
- * Ao 1696, d. 23de Junii haver den Dyderig og Gud-elskende Matrone Cathrine Beckmands fra Kiøbenhavn foræret her til Kippinge Kirke 2de Lyse-Arme med Hendes Navn paa. Den ene sidder paa den Søndre, den anden paa den Nordre Side i Kirken.
- * Samme Aar, d. 24de Novembr. døde den Hæderlige Mand Hr: Claus Heiche, Sogne Præst her til Sog-

nene, udi Sit Alders 64de Aar, var Præst her paa 37te Aar.

- * Ao 1699, d. 5te Junii blev foræret her til Kippinge Kirkes Fundt et Damaskes Haand Klæde af Dybdædle Matrone Sl. Mag. Hansmans Enke i Kiøbenhavn.
- * Samme Aar d. 24de Junii er foræret her til Kirkens Kalk et Silke-syet Tørklæde fra Kiøbenhavn. Iligemaade et Par Lys.
- * Anno 1699, d. 1ste Augusti var vores Velædle og Velbyrdige Hr: Biskop, Doct. Thomas Kingo, her, og visiterede disse 2de Meenigheder, og fandt alting til Fornøielse, hvilket Hand tilkiende gav i Taksigelse og største Berømmelse.
- * Samme Aar d. 25de Augusti, som indfaldt paa en Fredag, om Eftermiddagen Kl. halvgaaen 5 døde vores Allernaadigste Herre og Konge, Kong Christian den 5te, udi Sin Regierings 30te og udi Sin Alders 53de Aar. Blev begravet den 2den Novembris. Liig-Texten var I. Reg. 2. V. 1, 2, 3, 4.
- ÷ Ao 1699 er den største Klokke omstøbt, der paa findes denne Inscription: Ao 1699 er denne Klokke omstøbt af Jacob Jeremiæsen. Da var Stifts Befalings Mand over Lolland og Falster Hr: Henning Ulrich von Lützow til Søeholt, og Biskop over Fyens Stift D. Th. Kingo til Fraudegaard. Sogne-Præst til Kippinge og Brarup Hr: S. Snidstorph, og Kirke-Skriveren Povel Andersen i Marieboe.
- * Anno 1700, d. 5te August. indfalt den Svenske Armee i Sielland imellem Helsingør og Rundsted-Kroe ved Hummelbeck, og blev der paa den 11te August begynt at holdes Bøn hver Søndag og Onsdag for U-Freden. D. 18de August er Freden sluttet, d. 8de og 9de Septembr. udreiste Fienden, d. 18de blev Bønnen ophævet, og Dagen derpaa, som var den 19de Sept., skede Taksigelse for Freden.
- * Samme Aar d. 17de Julii er foræret til Kippinge Alter en Sølv-Æske til Brødet af Niels Svendsen og Emerentze Serens Datter af Kiøbenhavn. Samme Sølv-

Æske er laant til Brarup Kirke, saa som den ingen hafde.

÷ Anno 1701. Dette Aars-Tal findes med store Jern-Tal øverst paa Taarnet ved den Søndre Side, hvor af den Mening bestørkes, at Taarnet er bleven forhøyet den Tid, da Spiiret skulle oprettes, thi ellers hafde Taarnet været for lavt i proportion imod den høye Spiir. Man kand og indvendig see, at denne øverste Deel af Taarnet, som er 4re Alen i Høyde, er med andre og mindre Steene opmuret, end Resten af Taarnet.

* Samme Aar, d. 24de Junii blev foræret af Niels Jensen af Kiøbenhavn en Alter-Dug med Kniplinger omkring.

* Ao 1702 d. 24de Junii har Sara Hans Datter og Jacob Wintz af Kiøbenhavn foræret et Forklædning, som er stoppet og med Dusker bebræmmet, samt beslagen med forgylte Søm. Samme er af rød Fløyel, og er strax udi Hendes Præsence slaget paa Prædike-Stolen.

* Ao 1703 den 4de Søndag efter Trinitatis blev giort Taksigelse for Kirke-Spiirets Opbyggelse.

* Ao 1706 d 18de Julii er foræret her til Kirken en Lyse-Krone paa 8te Piber af Seigr. Caspar Baamand og Hans Hustrue Anna Maria af Kiøbenhavn, hvilken Krone er ophængt paa Bielken midt i Kirken.

* Anno 1707 d. 2den Julii er foræret til Kippinge Kirke en Lyse-Krone paa 14 Piber af Ærlige og Velagte Mand Peder Nielsen, Skipper, og Hans Kiere Hustrue Md. Anne Cathrine Lauritz Datter, boende i Kiøbenhavn, i Laxe-Gaden. Samme Krone henger ved Choret. NB. Den Krone, som henger nederst i Kirken og er den største, findes ikke antegnet, hvo den haver givet. Ej heller naar, eller af hvem Orgel-Værket er bekaastet.

* Ao 1708 den 14de Martii blev begravet her udi Kippinge Kirke en Studiosus, ved navn Søren Clausen Leth, som var 63 Aar gammel og hafde i 32de Aar reist udenlands, reist fri udi 16 Aar, og var fangen af Tyrkerne i 16 Aar i Grækenland til Macedonien, hvilken effter at Hand hafde beseet mange Lande og Steder i Verden, kom efter Sin lange Reise og Hiemkomst

ogsaa her over til Landet, og her i Kippinge Præstegaard døde.

- * Ao 1729 er bekaastet til Kippinge Kirke en Sølv-Kande, paa hvis ene Side sees F. 4. i dobbelt Træk med Aars-Tallet. Paa den anden Side læses følgende Inscription: Kippinge Kirke. Til denne Viin-Kande har en ubekient Tydsk Mand givet 15 Rdlr., Kirken har tillagt 14 Rdlr. 3 $\frac{1}{2}$, i alt kaastet 29 Rixdaler og Tre Mark.
 - + Endnu findes hengende paa Alter Tavlen et lidet Sølv-Crucifix, 2 Tommer lang, forestillende Christum paa Kaarset, med dette Navn bag paa: Cathrina Høyer. Iligemaade et tynt Sølv-Kaars paa samme Størrelse, uden Inscription.
 - + Anno 1738 er til Kippinge Kirke foræret et Skib, hengende under Gevelftet nede i Kirken, af Cathrine Sl. Jens Balches, boende i Kiøbenhavn, og Edle Maria Jens Datter Balch.
 - + Ao 1744 d. 21de Jul. slog Torden ned i Kippinge Kirke-Spiir, begynte øverst ved Fløy-Stangen, og efterlod Spoer langs ned, og endte ind ad Vinduet ved Orgel-Værket.
 - + Ao 1748 er af Kirken bekaastet 2de smaa Tavler, satte over begge Blokkene, af hvilke den over Kirkens Blok præsenterer Kirken, den anden over de Fattiges Blok afbilder Lazarum.
- Samme Aar er Kirkens Muur paa den Søndre Side, saa vel som Stole-Dørene renoveret med Maler-Arbejde.
- + Samme Aar, d 8de Jul. visiterede Hans Høyædle Høyærværdighed Hr: Biskop Christian Ramus begge disse Meenigheder i Kippinge Kirke, og viiste Sig fornøyet.

Af dette foranførte sees, at Kippinge Kirke har i denne Periode, som disse Hundrede Aar indeholde, steeget til sin høyeste Spidse, ey allene i Henseende til sin indvortes og udvortes Siirat og Prydelse, med Billedhugger- Forgyltnings- og Maler-Arbejde, med Taarnets Forhøyelse og det skønne Spiirs Oprettelse, men og i Henseende til mange adskillige

og til dels kostbare Donationer, som fra adskillige Steder baade nær og langt fra ere Kirken offererede, Ja at Kirken har haft den Ære at være besøgt af det Kongelige Herskab Selv, saa at dette Seculum kand i disse Henseender kaldes Kirkens Aurea ætas, der næppe har været tilforn, og ventelig aldrig mere kommer.

Til Annexet hører følgende mærkværdige Omstændigheder:

- * Ao 1690, den 26de Januarii blev Kirsten Peer Nielses fra Alstrup begravet udi Hendes Alders 102det Aar.
 - * Ao 1690, d 10de Martii døde Velfornemme Mand Cort Mejer, Færgemand i Guldborg Færgegaard, gl. 57 Aar 3 Maaneder og 1 Dag, og blev begravet d 17de dito i Choret. Og haver Hans Hustrue foræret til Brarup Kirke en Lyse-Krone paa 16 Arme, som Hun Kirken til Prydelse, saa vel som Hendes Afdøde Kiereste til Amindelse haver ladet ophænge d. 8de Junii over Hans Grav og Lejested.
 - Anno 1745 har Velfornemme Mand Seig^r Jørgen Jensen Due, Transporteur ved Guldborg og Hans dydige Kiereste Else Kirstine Due foræret til Brarup Kirke en nye Alter-Bog in Stavo med sort Fløyls Bind med Sølv-Spænder, samt rigeligt belagt med Sølv i alle Hjørner og Sølv-Plader paa Siderne, hvorpaa findes Deres Navne, og tillige Aars-Tallet, naar samme af Dennem er bekaastet og Kirken foræret.
-

De Velærværdige Hæderlige og Høylærde Mænd, som til disse 2de Menigheder have været Præster siden Reformationen, ere følgende.

1. Hr: Rasmus Michelsen, som var Provst udi Nørre-Herred.
2. Hr: Rasmus Lauritsen¹⁾.
3. Hr: Rasmus Pedersen, fød udi Nachskow.

¹⁾ I Universitetets Regnskab for 1566 omtales en Hr. Rasmus i Kippinge som Provst for Falster. Det maa vel være denne.

4. Hr: Hans Jacobsen, fød i Odense og Ao 1610 herfra voceret til Nykiøbings Meenighed.
5. Hr: Hans Erreboe.
6. Hr: Isaac Pedersen.
7. Hr: Mads Gregersen, fød paa Langeland.
8. Hr: Frederich Madsen, fød udi Kippinge Præstegaard.
9. Hr: Claus Heiche, fød i Nykiøbing Ao 1633 d. 25de Januarii, voceret her til 1660 d. 22 Maj og døde 1696 d. 24de Novembris i Hans Alders 64de og Embeds 37te Aar.
10. Hr: Sigvard Christian Snidstorph, fød udi Kiøbenhavn, prædikede her første Gang 1694 d. 29 Julii, dog uordineret, men blev sidst i Novembr. ordineret. Hand blev til sidst Provst i Herredet, og døde 1730.
11. Hr: Mag. Johan Castrup, som tilforn hafde været Rector til Nykiøbings latinske Skole, var nu, da Hr Snidstorph døde, residerende Capellan til Nyested og Herretzlew Meenigheder i Laalland, og succederede Hr: Snidstorph 1730. Han prædikede her i 7 Uger fra Paaske til Pintzedag, reiste saa til Lolland og døde i Nyested i Pintze-Dagene, og ligger begravet sammesteds.
12. Hr: Henrich Flindt, fød i Saxkiøbing Ao 1702 d. 30de Julii, erholt Testimonium fra Nykiøbings Skole af Mag. Joh. Castrup Ao 1722, blev kaldet her til Meenighederne at være Capellan pro Persona 1729 d. 23de Maji, og den 22 August. 1730 erholt Hand Kongelig Vocation at succedere Sin forrige Rector H. Mag. Joh. Castrup, og i Hans Sted at være Sogne-Præst til disse Menigheder. Han døde i Februario 1738, og ligger begravet i Saxkiøbing.
13. Hr: Jens Kellinghusen, fød i Fredericia i Jydland. 1695 var først Præst til Qvong og Lyne Meenigheder i Riber Stift i Jydland udi 12 Aar, blev derfra voceret til disse Meenigheder 1738, og døde 1744 den anden Søndag i Faste.
14. Hr: Jens Schow, fød i Jydland, blev først ordineret til at være Feldt-Præst i det Aar 1743, og Aaret der efter kaldet til at være Sogne-Præst til disse 2de Menig-

heder. Hand døde 1754. d. 6 Novembris, 42 Aar gammel.

15. Hr: Ulrich Sontum, fød i Kiøbenhavn, kaldet først til at være Sogne-Præst til Brorstrup, Ravnkilde og Haverslew Meenigheder i Wiborg Stift i Jydland, der fra voceret til at være Sogne-Præst til Kippinge og Brarup Meenigheder.

Saa vidt Degnen Severins Optegnelser. Ogsaa i den trykte Literatur fik Kippinge Kirke et lidet Mindesmærke, nemlig i følgende Skrift:

De Templi Kippingensis in Falstria viciniqve Medicati Fontis origine, progressu et abusu Diss. qvam publ. examini exponit Magnus Hosum Can. F., resp. Petro Lundt Olai Fil. in auditorio Coll. Medicæi d. 23 Junii An. 1707. Havn. (20 SS. i 4°).

Forfatteren, Mogens Hosum, der var en Præstesøn fra Ønslev (der ligger nær ved Kippinge), fortæller om Anledningen til dette Skrift, at han, som 1707—10 var Alumnus paa Borchs Kollegium, ved en Lejlighed havde faaet fat i en fysisk Disputats om Lægedomskilder, som en tidligere Alumnus paa Kollegiet havde skrevet. Heri omtaltes en Del fremmede Kilder og til Slutning enkelte danske, som Tisvilde, Vartov og Helsingør Kilder; men Kippinge var aldeles forbigaaet. Dette vilde Forfatteren nu oprette, og til at behandle dette fædrelandske Emne var han blevet tilskyndet ved at læse det af Erik Hansen, Præst i Græsted, 1650 udgivne Skrift »Fontinalia Sacra«, der særlig handlede om Helene-Kilden. Han spurgte sig nu for hos Præsten i Kippinge og hos flere, der vare vel hjemme i fædrelandske Oldsager; men det var lidt eller intet han kunde faa at vide. Pavelige Afladsbreve vedrørende Kippinge vare ikke mere at opspørge, og hvilke skriftlige Oplysninger, der ellers kunde findes fra ældre Tid, vare gaaede til Grunde, da Præstegaarden for nogle Aar

siden brændte¹⁾. P. Resens haandskrevne Atlas Danicus havde han faaet Lov til at efterse paa Univ.-Bibliotheket; men det var meget lidt, dette Værk indeholdt om Falster. Han var altsaa mest henvist til, hvad Hvitfeldt og Arent Berntsen fortalte, og paa dette Grundlag samt en hel Del Lærdom, samlet fra fremmede Skrifter, men rigtignok ikke vedkommende Kippinge (uden for saa vidt derfra undertiden kunde hentes Analogier), byggede han saa sin Afhandling, der af nyt kun indeholder et Par Sagn, hentede fra Resens Atlas²⁾.

I sin Danmarks Historie (I, 775) har Holberg under Aaret 1492 følgende: »Jeg veed ikke, om man skal henhøre det Mirakel, som siges at være skeet udi Kippinge Kirke paa Falster, til dette Aar. Det er vel ikke Umagen værd at bemøie sig meget med at udsøge Aarstallet, saasom man ikke er forsikret, om Historien er sandfærdig. Der siges, at en Tyv, som bortstjal Kalk og Disk af samme Kirke, kunde ikke komme tilbage dermed (!), men sank ned til Knæerne, hvor han gik, baade paa Kirke-Gaarden, Muren og ved Stranden. Jeg har ikke af anden Aarsag mod min Sædvane anført dette Mirakel, end, fordi mange endnu troe, at det har været skeet, og, efterdi bemeldte Kippinge Kirke endnu af den gemene Almue holdes helligere end andre Kirker der paa Landet. Jeg begriber, at en Præst kan være helligere end en anden, men ikke, hvorledes saadan særdeles Helligdom kan falde paa en Bygning frem for andre. Hvad som meest gjør slige Mirakler mistænkte, er, at de gierne skee ved Kirker, som ligge ved Strandbredde, hvor det har været Præstens Interesse at bringe Kirken udi Rygte af særdeles Hellighed, for derved at trække Søefarende Folks Gaver til sig. Og haver Kippinge Kirke ingen Skade havt deraf, hvorføre jeg

¹⁾ Det er formodentlig om denne Ildebrand, at Sagnet fortalte (s. foran, S. 455).

²⁾ Saaledes hvad der ovf. S. 455 fortælles om Præsten Hans Jakobsen.

ei heller vil i ringeste Maade tvivle om de Mirakler, som der siges at være skede, ei heller disputere derimod, saasom jeg heller ønsker at see en Kirkes Indkomst formeret end formindsket«.

Paa Holbergs Tid vare Valfarterne altsaa fremdeles i Gang. Hvem der ikke kunde komme selv, sendte en Gave. Saaledes fortæller Jacob Bircherod 1732, at for nylig havde en blind Kone fra Skaane sendt en Gave til Kippinge. Det er ikke det eneste Bevis, vi have paa, at skjønt Skaane forlængst var skilt fra Danmark, vedblev Landets Beboere dog at søge til de Steder, hvor de i tidligere Tid mente at have fundet Hjælp. Samtidig bemærker Bircherod, at »Tyvens« Fodspor endnu vare kjendelige paa Kirkegaarden og i Kirkemuren¹⁾.

Bestyrelsen af de ved Kippinge indkomne Gaver var henlagt under Amtmanden i Nykjøbing samt Falsters to Provster; men da en Amtmand (Etatsraad Landorph) i Christian VI's Tid paa en meget mislig Maade havde omgaaedes med de ham underlagte offentlige Midler, resolvede Kongen 11. Okt. 1737 efter Forslag af Stiftamtmand Neve, at den Halvdel af Blokkepengene og Offeret i Kippinge Kirke, der hidtil var uddelt til fattige, fremtidig skulde samles til en Kapital, der skulde anvendes til Opførelse af et Tugthus for Sjælland. Denne Bestemmelse bekjendtgjordes ved Blokkens Aabning S. Hans Dag 1738²⁾. Men det viste sig snart, at den havde en meget ugunstig Indflydelse paa Folks Villighed til at yde Gaver, der forhen, som det udtrykkelig bemærkes, vare indgaaede rigelig, da »mange syge, særdeles fra Kjøbenhavn og Skaane, bruge den ved Kirken værende Kilde, og derfor give og sende Foræringer«. Men til et Tugthus vilde Folk ikke yde

¹⁾ Hdskr. Optegnelser.

²⁾ Det var nemlig Skik, at Amtmanden og Provsterne samledes S. Hans Dag hvert Aar i Kippinge Kirke for at aabne Blokken og gjøre Uddeling. Ventelig har saa en Del fattige holdt sig til ved samme Lejlighed.

frivillige Gaver. Under disse Forhold gjorde Amtmand Rosenørn og Kirkeinspektør F. Hein i Nykjøbing 1740 Indstilling til Regjeringen om, at den ovennævnte kgl. Resolution maatte tilbagekaldes. Neve havde gjort gjældende, at Pengene til de fattige ikke vare blevne ordentlig uddelte; men nu led ikke blot de fattige Tab i den Almisse, der tidligere var bleven dem til Del, men Kirken led ogsaa stor Afgang i sin Indkomst. — Efter at daværende Stiftamtmand Friderich Raben og Biskop C. Ramus havde erklæret sig derover og tiltraadt Indstillingen, idet de ytrede, at der med Hensyn til den nuværende Amtmand ikke kunde være Tvivl om, at han vilde uddele Pengene paa samvittighedsfuld Maade, approberede Kongen under 9. December 1740, at de Penge, som faldt i Kippinge Kirke og ved samme, maatte deles i to lige Dele, hvoraf den ene tilfaldt Kirken, og den anden de fattige. Hvad der var opsparet af Blokkepenge fra de to foregaaende Aar, maatte efter Stiftsøvrighedens Indstilling anvendes til at dække noget af det Tab, Nykjøbing Skole havde lidt ved en af Amtmand Landorphs udstedt mislig Obligation. Det bestemtes, at Amtmanden i Nykjøbing samt Falsters to Provster fremtidig skulde være Inspektører, og Stiftamtmanden og Biskoppen Direktører over de ved Kippinge faldende Blokkepenge. De to sidstnævnte Embedsmænd havde rigtignok frabedt sig at have noget med den Sag at gjøre; men Kongen fandt det dog tjenligt, at de havde et Overopsyn¹⁾.

Af en Optegnelse fra 1743 erfares, at der den Gang indkom henvend 500 Kr. aarlig i Kippinge Kirke, hvilket tyder paa, at Besøget var ret betydeligt²⁾. Da Kippinge Kirke tilligemed andet Krongods paa Falster senere blev solgt til en Privatmand, der ansaa sig berettiget til at tilægne sig den Kirken tilkommende Halvdel af Offeret,

¹⁾ Kgl. Reskr. af 9. Dec. 1740 og Indlæg dertil i Rigsarkivet.

²⁾ Rhode, Saml. til Lollands og Falsters Hist. II, 202.

udvirkede Sognepræsten ved sin Forestilling følgende kgl. Reskript til Stiftsøvrigheden i Fyns Stift, hvorunder Laaland og Falster den Gang hørte.

Christian VII (osv.). Da Sognepræsten for Kippinge og Brarup Menigheder paa vort Land Falster, Hr. Ulrik Sontum, ved indkommen Memorial allerunderdanigst haver begjæret, at han og Efterkommere i Embedet maatte af de Gaver, som paa Kippinge Kirkes Alter pleje at henlægges af dem, der ved S. Hans Dags Tid besøge Kippinge Kilde, herefter beholde de 10 Rdl., som han ligesom hans Formænd hidindtil skal have nydt deraf indtil sidstafvigte Aar, og at de for samme Aar saaledes resterende Penge ligeledes maatte ham erstattes; Og det, saavel af den fra Eder herover indhentede Erklæring, som af den derhos fulgte Forklaring fra Amtmanden over Nykjøbings Amt paa bemeldte Falster, os elskelige Konferensraad Hr. Ludvig Christian Ørtz, der tilligemed begge Provsterne der paa Landet er Inspektør over de ved Kippinge Kilde faldende Penge, er bragt i Erfaring, at det ved et den 9de December 1740 til da værende Stiftsbefalingsmand og Biskop allernaadigst ergangne Reskript er anordnet, at Blokkepene ved Kippinge Kirke skal deles lige imellem Kirken og de fattige, samt at Præsten i Kippinge, efter de ved Amtets Arkiv værende gamle Distributsprotokollers nærmere Udvisende, første Gang i 1738 er bleven tillagt de forberørte 10 Rdl. af de paa Alteret ofrede Penge, hvilket siden den Tid saaledes har vedvaret, indtil sidst afvigte Aar, da Kippinge Kirke ved den over vores forbeholden Gods paa Falster holdte Auction blev kjøbt af os elsk. Agent von Westen, hvis Fuldmægtig ikke har villet udbetale af Kirkens Anpart de 10 Rdl. til Supplikanten, ej heller til Kirkens øvrige Betjente, hvad de tilforn have bekommet, saasom Degnen 6 Rdl., Skoleholderen 2 Rdl. 4 Mk., Kirkeværgeren 2 Rdl. 4 Mk., og Bælgetræderen 1 Rdl.; men at baade I og Amtmanden holde det billigt, at saavel Præsten som de øvrige Kirke-Betjente, hvis Opvartning og Tilsyn med den

Mængde Mennesker, som hver S. Hans Dags Aften indfinder sig ved Kirken, højlig udkræves, hver for sig fremdeles beholde, hvad dem hidindtil af disse Penge har været tillagt; Saa er hermed vores allernaadigste Villie og Befaling, at saavel Sognepræsten i bemeldte Kippinge som de foranførte øvrige Kirketjenere for deres Tjeneste og Opvartning ved denne Lejlighed skal fremdeles af de paa Kippinge Kirkes Alter lagte Penge forlods, og førend nogen Uddeling deraf til Kirken og de fattige foretages, udbetales enhver sin Andel eller saa meget, som Distributores efter de ofrede Penges Beløb maatte finde at kunne tilstrække, hvormed de i saa Fald skal lade sig nøje. — Derefter I Eder allerunderdanigst have at rette, og vedkommende sligt til Efterretning at tilkjendegive (osv.). Kjøbenhavn den 29de Juli 1768.

Efter allernaadigst Befaling udi Hs. Kgl. Maj.s Fraværelse.

Moltke.

Thott.

Rosenkrantz.

Luxdorph.

Til Hr. Kammerherre og Stiftsbefalingsmand Godsche Hans von Krogh og Biskop Hr. Jacob Ramus¹⁾.

Ovenstaaende kgl. Reskript tyder paa, at Tilstrømningen til Kippinge endnu 1768 var ret betydelig; men i den følgende Tid tog Besøget saaledes af, at en anden Ordning blev ønskelig. Sognepræsten Hr. Ulrik Sontum indgav derfor 1786 en Ansøgning til Regjeringen, hvori han forestillede, at der i de senere Aar var en kjendelig Nedgang i de frivillige Gaver; lidet kom i Blokken og slet intet paa Alteret. Han androg derfor om, at alt, hvad der indkom i Blokken, maatte tilfalde Kippinge og Brarup Sognes fattige, og at der maatte forholdes der med som

¹⁾ Efter en af Provst L. Koch meddelt Kopi. Jvfr. Wandall, Saml. af Kgl. Forordn., der angaae Gejstligheden. II, 93.

med Blokke- og Tavlepenge i andre Kirker. Dette bevilgedes ved kgl. Reskript af 25. August 1786.

Den 26. Oktober 1787 blev Kirkeblokkene i Kippinge aabnede, efter at de ikke havde været tømte siden S. Hans Dag 1786. Der fandtes kun 6 Rdl. 1 Mk. 4 Sk. i dem. Kirkeeejeren, Konsistorialraad von Westens, Fuldmægtig S. Søndahl, lod ved samme Lejlighed følgende Erklæring protokollere:

»Da den fra forrige Tider af værende Indretning ved Kippinge Kirke i Henseende til Kilde-Rejserne ved St. Hansdagstide, hvorved det, som faldt i Blokkene, ved den Lejlighed efter allernaadigst Tilladelse skulde deles imellem Kirkeeejeren og de Fattige, nu ganske er ophævet i sin Form efter allernaadigste Resolution af 25de August 1786, saa afleveres herved Nøglerne til Kirkeblokkene til Velærværdige Hr. Ulrich Sontum, Sognepræst for Kippinge og Brarup Sogne, ligesom jeg herved frasiger mig al videre An- og Tilsvær samt Bekostning ved Kildens og Blokkenes Vedligeholdelse for Eftertiden, siden den mig allernaadigst tillagte Andel af Blokkepengene nu er tillagt de Fattige. Følgelig gaar Udgifterne, af hvad Navn nævnes kan, forlods af det Indsamlede til disses Vedligeholdelse, uden at Ejerne i mindste Maade dermed befatter sig med Udgifters Deltagelse. At denne Aflevering saaledes af Ejeren, f. T. Højærværdige Hr. Consistorialraad von Westen¹⁾, ved mig som Befuldmægtiget er sket, derom vil jeg ærbødigt have mig Deres Velærværdigheds her paategnede Tilstaaelse meddelt.

Gaabense d. 26de Okt. 1787.

Søndahl«.

Hermed er Kildens stadige Vedligeholdelse vistnok ophørt. Vel vedblev der endnu S. Hans Aften at indfinde sig besøgende, og L. M. Wedel siger i sin »Indenlandske

¹⁾ Sognepræst i Brændekilde og Bellinge i Fyen.

Rejse« for Aarene 1799—1804, at mange, især værkbrudne Personer søgte Lægedom her; men det hele, fordem saa bevægede Liv ved Kilden var dog ved at forsvinde. I en Indberetning, som Provst Otto Grundtvig i Torkelstrup afgav 1822, bemærker han, at i de 23 Aar, han havde været paa Falster, har Kilden ligget øde, indtil den i dette Aar atter er oprenset og paany gjort brugbar; »men man anser den ikke mere for mineralsk«, føjer han til¹⁾. — Paa Stedet fortælles, at da Kong Christian VIII 1842 var i Vaalse for at bese Dæmningen og ved samme Lejlighed kom til Kippinge og lod sig forevise Kirken og Stedet for Kilden, lovede han, at den skulde blive oprenset, uden at dette dog skete²⁾. Siden har man, naar besøgende spurgte efter Kilden, vist et Hul bag Alteret i Kippinge Kirke, hvor den skulde have været; men i Virkelighed er den uden for Kirkegaardsmuren paa en tilstødende Mark. Om der i sin Tid har været en Ledning af Vandet fra Kilden ind i Kirken, skal jeg lade være usagt. Men i ethvert Tilfælde er Kippinges gamle Herlighed nu forsvunden og kommer ikke mere tilbage.

Da jeg den 29. August 1893 paa det kirke- og kunst-historiske Møde i Nykjøbing fortalte om dette Stykke Fortidsliv, sluttede jeg med de Ord, at vi ikke burde glemme, at bagved disse Valfarter til »det hellige Sakrament« i Kippinge og bag ved de ofte saa møjsomme Vandringer, som værkbrudne og skrøbelige Mennesker foretog sig for at øse af Kilden, stod dog — idetmindste i mange Tilfælde — den store Frelzerskikkelse. Tanken derom maatte gjøre os tilbøjelige til at dømme lemfældig om disse Ytringer af henfarne Slægters Tro, om den end for vore Øjne viser sig som Overtro.

¹⁾ Trap. Beskr. af Kongeriget Danmark, 2. Udg. IV. 458.

²⁾ Meddelt af Pastor V. Møller-Holst i Kippinge, hvem ogsaa andre Efterretninger skyldes.

Tillæg.

(Efter Originalerne i Rigsarkivet)

1.

Christienn met Guds nade Danmarcks Norgis [etc. koningh], vduald koning tiill Suerige, hertug i Slesuig

Vor gunst tiilforrn. Wiid, [at thenne] breffuisere Cuntze gul[smet] i Kiøpne[haffn] haffuer effter [wor] befalinge giordt en mo[n]strandtz fore [sancti] Andree kircke paa voert slot¹⁾ Vordingborg, oc formoo[r] samme kircke iche atbetale arbeds løen; thij bede wij teg oc wele, at tw nw betaler samme Cuntze guldsmedt swa mange penninge, som han fore arbeds løen for for^{ne} mo[n]strandtz fortændt haffuer, oc sammeledis fore huess søllff, han mere tiill samme mo[n]strantz aff siith eget vdlagt haffuer, end thet, han thertiill anammet, aff the penninge, som Kippinge kircke haffuer, oc ladt swa samme mo[n]strandtz bliffue ther i Kippinge tiill pant igen fore samme penninge, swa lenge at kircke vergen tiill for^{ne} Sancti Andree kircke paa Vordingborg igen løse oc betale swadan penninge tiill Kippinge kircke, och lad thet jngelunde, swa han nw iw visseligen fanger syn betalinge. Befalendis teg Gud. Screffuet paa vort slot Kiøpnehaffn vor frue afften visitacionis aar etc. mdxvj. Vnder vort signete.

Udskrift: Oss elskelige her Oluff Holgerdsønn, ridder, wor embitzman paa Nykiøping.

2.

Ieg Hemming Anderssøn prest gjør witterligt oc kendis met thette mit opne breff, thet ieg haffuer loffwit oc tilsagt oc nw meth thette mit opne breff loffuer oc tilsigher erlig oc velbyrdig her Oluff Holgerdsøn, ridder, wor nodixte herris ffoghet oc embitzmand paa Nyk:²⁾ at holde oc gøre

¹⁾ I Originalen staar: salt.

²⁾ Dette Ord, som Skrivenen havde glemt, er tilskrevet i Randen og noget utydeligt. En Afskrift i Langebeks Dipl. har Nybi; men det er dog rimeligt, at der skal læses Nykjøbing (med Forkortelse).

wthi Kippinge kirke wthi Falsther ith helt ar omkring, som er fran Sancti Michaelis dag nw nest kommindis oc saa indtil Sancti Michaelis dag ighen offuer ith aar thenne effterscreffne gudz thieniste, som er at holde til meg selff twende gode prestmend oc twende degne oc met them holde en daglige lessen messe i for^{ne} aar oc saa om alle landzhellige dage en siwngen oc twende lessene messer oc ther til om alle landzhellige dage othesang oc affthensang at siwnghe, thesse for^{ne} prester oc degne oc meg aldelis at holde pa myn eighen kost oc theringe oc løen, oc ther fore skal ieg haffue i for^{ne} aar, som forscreffne her Oluff Holgerdssøn meg fornøghe skal, ij^c mark danske penninghe, oc skal ieg haffue thend halffue nw om Sancti Michaelis dag, nar jeg samme thieniste begyndher, oc the andre om paske nest kommendis. Thil withnesbyrd trycker ieg mit indeglenethen fore thette mit opne breff. Giffuit paa Nykiøbing løffuerdag helly korssis affthen exaltacionis ar etc. mdxvj^o.

3.

Christiern met Gudss nade Danmarckis, Norwegis etc. konningh, vduald koninge till Suerige, hertig i Sleswich, Holsten etc.

Wor gunst tillforne. Wiid, att oss elskelige her Hemming haffuer berett ffor oss, att nogne aff thee peninge, som han skulle haffue vtaff Kippinge for kost oc andre thieniste, han haffuer ladett hollett ther vdi kircken, stande end nw tilbage oc them ey fange kandt etc. Thy bede wy tig oc wele, att tw ferneriger honom mett thet første hwess peninge oc andett, som tw honom ther for pa samme kirckis wegne plictiige er och loffuett haffuer. Ther gør tw oss till welge mett. Thy ladt thet engelunde. Beffallendis tig Gud. Screffuett pa wortht slott Kaalundeburg Sanctj Kanutj regis et martiris dag aar etc. mdxvij. Wnder wort signettis ryng¹⁾.

Udskrift: Oss elskeliigen herr Olaff Holgerdssøn, riidder, wor mand och thienere.

¹⁾ Et lille Segl med de oldenborgske Bjelker.

4.

Wii Christiern met Gudts naade Danmarckis, Norgis, Vendis och Gottis konningh, vdualt konningh thiill Suerige, hartug i Sleszuig, Holsten, Stormaren och Dytmarsken, greffue i Oldenborg och Delmenhorst, giøre alle vitherligt, ath wy kendis oss met thette vort obne breff thiill vort och riigens nytthe och behoff at haffue anammit och vndtfangit hwes penninge, som the¹⁾ hellige sacramente i Kippinge thiilhörindis ære och nw vndher ghømme bispen aff Fyens och nogre andre gode mends staendis ære, som er først ith twsinde tw hwn drede och fæm och tiwghe marck danske penninghe, jtem setthen och firretiughe rinske gyllene, thretten Hørniske gyllene²⁾, jtem two postelatske gyllene³⁾, jtem tesligist tolfh lodh brødhit guld, giordt i ringhe, tegn och andhen gerningh, Vngerst guld och Rinsk guld, jtem halff atthende lodh reth pauement⁴⁾ i Stæder penninge och møghen andhen wbekent mynt, sammeledis och halff siætthe och firretiwge lødig marck sølff giordt i skeder, tegn oc andhen gerning, eth halfft lodt mynne. Thi beplichte vy oss, waare arffvinge och efftherkommere koninger i Danmarck ath be-thale och thiill gode redhe ath fornøghe forscoreffne swm j^m ij^e och xxv marck danske, jtem xxxvij Rinske gyllene, xij Hørniske gyllene, jtem ij postelatske gyllene, jtem xij lodh brødhit guld i ringe, ducate guld och andhit fremmit guld, jtem xvij lodh pauement och xlvj lødig marck sølff, j lodh mynne, the hellige sacramente thiill Kippinge kircke vdhen all ythermere hinder, hielperede ellir gensigelsse i nogre maahde nw ath sanctj Mickels dag nestkomindis och holle forscoreffne sacramente thiill Kippinge och alle the, som saadanne penninge i ghømme och forware haffue, och theris arffwinge aldelis vdhen skade. Giffuit paa vort slott Kiøpnehaffn sanctorum Vitj et Modesti dag aar etc. mdxviij. Vnder vort signete.

¹⁾ D. e. thet.

²⁾ Fra Hoorn i Nord-Holland.

³⁾ Vistnok Mønter med et Apostelbillede paa.

⁴⁾ Formodentlig Betalingsmidler (af payer).

5.

Christiern met gudts naade Danmarckis, Norgis etc.
konningh, vdtualt konningh etc.

Wor gunst tiilforne. Som vy tig nw thiilscreffue om the j^e lodh selff, som thw oss elskelige mesther Anders Glob paa waare vegne thiilsagt haffuir, tha bethe vy tig, ath thu end nw vndsetter oss met j^e lodh selff tiill laaens, och findt ther raadt thiill, hwor thw kanth, saa vy visseligen fonghit, och antwordit thenne breffuisere oss elskelige mesther Hanss Wenck, waar scriffuere, han skall paa vaare vegne giøre tig ther forwaringe paa, saa tig neghis skall. Sammeledis och ath thw antwordir hannwm saa mœghit guld, selff och penninge, som thw haffuer paa sacramentens vegne, och sacramentedt tiilhører. Ther met giør thw oss synderlige tiill villige, thi ladt thet ingenlunde. Befallindis tig Gud. Screffuit paa vort slott Kiepneshaffn sanctorum Vitj et Modestj dag aar etc. mdxviij. Vnder vort signete.

Udskrift: Oss elskelige her Oluff Holgerssøn, riddere, waar mand oc thænere.

6.

Jegh Barbara Ericsdotther til Berith, Otthe Clawsens efftherleffwerske, gør wittherligh oc kennes met thette mith obne breff, ath iegh aff reth wittherligh gel gelskylligh ath were the werdighe sacramente til Kippinge kircke tw hwn-dreth mark danske penninghe, ty beplichter iegh meghe met thette mith obne breff eller myne arffwinghe ath betalle och fornœffwe thet werdige sacramenthe til Kippinghe tiwe mark danske penninghe, som en kœffman hindh andhin fwllesth meth gøre kan, hwerth aar inghen sancte Morthens dagh ath senisthe de, som werghe ere eller befallingh haffwe thil sammæ stedh, saa lenghe ath forscreffne tw hwn-dredhe mark betalne wordhe, oc skwlle same tiwe mark affregnis wty hoffwet somen. Ath saa wty sandhet er oc [till] ydhermere tryghet hengher iegh mith insegle nedhen for thette mith obne breff, tilbedhendes welbyrdigh mandh Jørin Wensterman thil Stadagger oc myn søn Christopher Hwithfel, at the oc henge theres insegle nedhen for thette mith obne breff. Skreffwith wty Kippinghe die sanctorum martirum Nerei et Achiley aar effther gwtz byrd twsinne fem hwn-dreth paa thienne oc tiwe.
